

גליון מס' 1 - שנה 39 - ינו' / פבר' 2022 - תשפ"ב

קהילתון

בעבר "היים אקספרס"

2022 - 1932

90 שנה לתחילתה של העלייה החמישית העלייה היקית ממרכז-אירופה

קבלו את יתרונות הדיור המוגן עד הבית !

אס"מ
מגורים
מגורים

דיור מושלם

שירותי דיור מוגן בביתך

חייגו עכשיו
04-8119445

והבטיחו את הנאתכם מהשירות

עכשיו יותר מתמיד! השילוב המושלם בין הבית שלך והשירות שלנו!

גם ליהנות מארוחות טריות, כביסה, ניקיון, טיפולים פרא-רפואיים, שירותי רפואת חירום וביטחון, תיקונים, תמיכה, השגחה ועוד. הכל עד פתח הבית.

וגם להשתתף בחוגים, בטיולים, להשתמש בחדר הכושר ובבריכה ולצפות באירועי תרבות ואמנות.

הכל בבתי הדיור המוגן של "פסגות כרמל" - דיור מוגן (ע"ר).

דיור מושלם - פריחה מחודשת לך ולביתך.

השירות ניתן ע"י פסגות כרמל - דיור מוגן (ע"ר)

עמוד 4-5	דברים שרציתי לומר - מיכה לימור
עמוד 6-8	בעקבות גילוי פועלו של רב חובל ג'ובאני מצנו - מיכה לימור
עמוד 9	על מה זכה לתעודת הוקרה - אריק קרמן
עמוד 10	תיקון חשוב - שם הצייר - מאוריצי גוטליב - חיים לינדנבאום
עמוד 11	עוד על נחל האסי - פרופ' רון פינטר
עמוד 11-12	זיכרונות מנחל האסי ומבית-שאן - מנחם כהן
עמוד 13-14	קשה להיות מהגר/ת מגרמניה - ד"ר דליה לורנץ
עמוד 15-18	אמת, חובה והסתרה במשפחה יקית - אילנה זבירין
עמוד 19-21	ימי צנע, כריכים לבי"ס וחול בתול - יעקב שורר
עמוד 22-24	ה"אוסט-יודן" (יהודי מזרח אירופה) ופוגרום "ליל הבדולח" - רפי סיאנו
עמוד 25-26	להיות ערבי-ישראלי - רעיה טילינגר
עמוד 27-28	צ'ונגדה (או: סיפור על מעשה טוב באמצע הדרך) - איבן דרור
עמוד 29-31	על יהירותם של רופאים - דוד סימה
עמוד 32-34	"יידישה פיראטן"או: היהודים כמגלי ארצות - אברהם פאר
עמוד 35-38	כיצד נגמלתי מעישון או: לילה בקהיר - מיכה לימור
עמוד 39	מדור בית הורים - קונצרט הסימפונית חיפה
עמוד 40-43	בקהילה - בתשבע וייס

קוראינו מוזמנים לשגר מכתבים למערכת, דעות ותגובות ו/או כתבות לקהילתון

חומר למערכת יש לשלוח לכתובת michalimor@bezeqint.net

בקובץ word, צילומים בפורמט jpeg. חומרים יפורסמו לאחר עריכה והגהה.

חומרים ערוכים לא יועברו לאישור הכותבים ולא יוחזרו במידה ויוחלט שלא לפרסמם.

קהילתון

כתב-עת לענייני חברה, תרבות והיסטוריה

מו"ל: ארגון "פסגות כרמל" (ארגון עולי מרכז אירופה, חיפה)

עורך: מיכה לימור michalimor@bezeqint.net

מערכת: איילת טל-ביתן, מיכאל מאיר-ברודניץ, בתשבע וייס, אילנה זבירין, רות חשמונאי, רעיה טילינגר,

עמוס ירקוני, ד"ר דליה לורנץ, עדנה מרקוביץ, רפי סיאנו, יעקב שורר

עיצוב: כרמל פרינט דף אור | Design Studio

דברים שרציתי לומר

מיכה לימור

להבין את ח"כ דודו אמסלם

אני מנסה להבין את הכעס הנורא, את התסכול העמוק של חבר כנסת דודו אמסלם, כעס ותסכול המניבים מפיו אמירות קשות, מאיימות, מסיתות, מפחידות. אני רוצה לרדת לשורשי מניעיו של מנהיג ציבור במדינה דמוקרטית, שר בעבר, יו"ר קואליציה בעבר, שאומר לציבורו בפומבי: "נדרוס את בית הדין הגבוה לצדק, זאת כנופיה מטורפת שהשתלטה על המדינה" ומוסיף ואומר "נגמר העידן של מנחם בגין

שקבע - יש שופטים בירושלים -" ומסכם את התזה שלו אל מול היועצים המשפטיים של הממשלה למיניהם באומרו "אנחנו צריכים להיות מפוכחים ולהבין שמדובר כאן בזאבים שטורפים כל מה שזז ואם אנחנו לא נדע לרסן אותם ולהכניס אותם למכלאה בסוף הם יאכלו אותנו שוב פעם ואז המדינה תלך לפי תהום. לא תהיה מדינה יהודית כך אני מאמין". ניסיוני להבינו עלול להיתפס כהתנשאות מחד גיסא או כהכלה ומחילה לדברים הקשים שאמר מאידך גיסא. עלי לבקש אפוא את אמונכם: אינני חש כל ייתרון אינטלקטואלי כלפי ח"כ דודו אמסלם ואני סבור שדבריו חמורים ומסוכנים ושאינן לקבלם בחברה נאורה ודמוקרטית. הניסיון להבין נשען אפוא, אני מקווה, על בסיס אובייקטיבי, רציונלי.

רבים תולים את איומיו הכוללים לעתים גידופים ותמיד סערת רוחות מתלהמת כלפי יריביו הפוליטיים, בתסכול העמוק שלו, של כל חבורת השלטון הקודם, מאובדן עמדות הכוח שלו ושל מפלגתו, ממפלתו של המנהיג הנערץ אותו כינה "שליח האל". תסכול כידוע מוליד דיכאון אצל האחד, תוקפנות אצל השני. התסכול יכול אפוא בהחלט להסביר את המיצג התוקפני של ח"כ אמסלם. אלא שחבריו לחוג הצמרת של השלטון הקודם, המתוסכלים מן הסתם לא פחות, אינם שותפים להתבטאויות המקוממות, הקוראות תיגר על אושיות הדמוקרטיה, דוגמת אלה שלו. אני סבור אפוא שהתבטאויותיו מפכות ממקורות של פגיעה וכעס עמוקים יותר. הכינוי שהעניק למנהיגו הנערץ נתניהו "שליח האל" מלמד על הזדהות טוטאלית עם תחושת הקורבנות והרדיפה אותה מבטא נתניהו ומפגין מאז ומתמיד, אך גם ובעיקר לאחר הסתבכותו במסכת משפטית. מכאן אולי היעד העיקרי לאיומיו של אמסלם את אשר יעשה ב"בוא יום הדין כלומר שובנו לשלטון" והם אנשי המשפט והדין. "נגמור עם הצדק" התבטא אמסלם "נדרוס את בג"ץ".

את אחד ההסברים האפשריים למטען הכעס העמוק של ח"כ אמסלם מצאתי דווקא בדברים

שאמר הסופר עמוס עוז טרם מותו, כשחשף את חשבון נפשו הכן ביותר. אין הוקרה, אין פרס, אין אהבה אין מעמד שימלאו אי-פעם את הריק שהתהווה בלב אדם בילדותו, או בנעוריו המתגבשים. עמוס עוז התכוון כמובן לנטישה שחש בילדותו עם התאבדותה של

אימו ולחוסר שחוה מאז כל חייו עד זקנתו חרף הישגיו המופלאים כסופר וכאמן. ח"כ דוד אמסלם נולד לפני ששים ואחת שנים בשכונת קריית-יובל בירושלים להורים שעלו שנתיים קודם לכן ממרוקו. אינני מכיר ואינני מתיימר לדעת את קורותיה של משפחת אמסלם. אבל אני מכיר היטב את הרגשות שאפיינו את ילדי ירושלים באותה תקופה, רגשותיהם ויחסם המתנכר של ילדי השכונות "הטובות", רחביה, קריית שמואל, טלביה, מרכז העיר, תלפיות כלפי ילדי העולים החדשים "המזרחיים", "המרוקאים" ילדי השכונות קריית-יובל, קטמון, בקעה, מקור חיים ומוסררה (שכונת הורתם של הפנתרים השחורים). תחושת העליונות של ילדי השכונות הוותיקות, רגשי התנשאות אל מול ילדי השכונות שאכלסו עולים חדשים, ניכרה בבתי הספר השונים, במפגשים הנדירים, באפליה שחשו הוריהם "המזרחיים" אל מול הממסד המתנשא. רבים מאותם ילדים הצליחו אולי במהלך חייהם לפצות את אישיותם, לטמון או אף למחוק את העלבון, למלא את הבור שנפער אז. רבים אולי לא. לא יתכן שתחושת הקורבן הנחות לא שרדה אצל רבים ואף טובים בני הדור ההוא. יתכן אפוא שחוויית ילדותו של דודו אמסלם הותירו בו כעס עמוק, עד כדי כך שגם הצלחותיו בתחום החברה והפוליטיקה לא הפיגוהו. טבעם של כעסים כאלה שהם מתעוררים ומכפילים עצמם בתקופות שפל. הסכנה הגדולה מכל, לחברה, לציבור, לנו, היא ששותפים לתחושת הקורבנות והעלבון הקדומים, שותפים חסרי מעצורים, יתרגמו דיבורים שכאלה לשפת מעשה. כבר היו מעולם דוגמאות רבות מספור.

כדי להתמודד עם תחושותיו הקשות של ח"כ דודו אמסלם ולנטרל את הסכנה הטמונה בהתבטאויותיו, יש לנסות ולהבין את המציאות ממנה נבטו ולהכיר בה.

דעות ותגובות

בעקבות גילוי פועלו של רב חובל ג'ובאני מצנו בהשטת מעפילים לארץ-ישראל ופרסומו בקהילתון

בגיליונו מספר 3 מחודש מאי השנה פרסמנו את מאמרו-מחקרו של הסופר החוקר את תולדות ההעפלה המחתרתית לארץ-ישראל טרם קום המדינה, אריק קרמן, מאמר שנשא את הכותרת: "על ספינה מעץ ורב-חובל מברזל". במחקרו חשף קרמן, זאת הפעם הראשונה, את אישיותו, מסירותו ואומץ-ליבו של רב-חובלה האיטלקי של אוניית המעפילים "אנצו סירני" (שמה המקורי – "רונדינה די סבונה") כשהתעמת עם אנשי הצי הבריטי והביא את 900 ניצולי השואה שעל סיפון אונייתו לנמל חיפה. לאחר שנעצר על-ידי הבריטים, סירב להסגיר את שמותיהם של אנשי ההגנה שארגנו את ההפלגה באיטליה, נטל את האחריות כולה על כתפיו וישב שלושה חודשים בכלא עכו. מצנו נמנה אם כן עם קומץ הימאים האיטלקים שהתנדבו לסייע ליישוב היהודי בארץ-ישראל. דמותו נמוגה בהיסטוריוגרפיה של עליה ב' (זרוע של ההגנה והפלי"ם להעלאת מעפילים, ניצולי שואה, לארץ-ישראל אף בלא אישור שלטונות המנדט הבריטי ובאורח מחתרתי). קרמן חשף את דמותו מחדש לאחר כ-80 שנה.

בן מחזורו של אריק קרמן בבית"ס לקצינים-בעכו, נחום פייטלברג מירושלים, ששהה שנים ארוכות באיטליה, סייע באיתור בני משפחתו של קפטן מצנו והעברת גיליון הקהילתון לידיהם. הפרסום עורר התרגשות רבה בקרב המשפחה. אריגו מצנו, אחיינו של קפטן מצנו המנוח וראש המשפחה כתב לנו: "משפחתנו, התומכת מאז ומתמיד במדינת ישראל אסירת תודה על פרסום המאמר לחוקר-כותב-המאמר אריק קרמן, למייצר הקשר עם משפחתנו, נחום פייטלברג, ולעורך המגזין מיכה לימור, ומבקשת אישור להפיצו באיטליה." אריגו מצנו אף העביר את הגיליונות לידי נשיאת האגודה לידידות איטליה-ישראל בסבונה ד"ר כריסטינה פרנקו ולידי שגריר ישראל ברומא ד"ר דרור אידר.

האגודה לידידות איטליה ישראל החליטה זה מכבר לקיים טקס זיכרון והוקרה לאנשי הים האיטלקיים שהתגייסו לפעולה במסגרת המוסד לעלייה ב'. ואכן ביום שלישי, 5 באוקטובר 2021 התקיים טקס מרגש בעיר הנמל ואדו ליגורה שבחבל סבונה בצפון איטליה, משם הפליגו רבות מהספינות המחתרתיות, לחשיפת יד זיכרון לפעילי עלייה ב' האיטלקים בהשתתפות שגריר ישראל באיטליה ד"ר דרור אידר, נשיאת האגודה לידידות ובני משפחת מצנו. שגריר ישראל שנשא דברים העניק לבני משפחת מצנו תעודת הוקרה מיוחדת ממדינת ישראל ל"רב החובל מברזל על הספינה מעץ" קפטן ג'ובאני מצנו. נשיאת האגודה לידידות בסבונה, הד"ר כריסטינה פרנקו חתמה את הטקס באומרה: "אנו זוכרים ומודים לרבי החובלים והימאים האיטלקיים שפעלו למען ניצולי השואה ובחרו באנושיות".

מיכה לימור

ASSOCIAZIONE ITALIA ISRAELE DI SAVONA

con il patrocinio di Regione Liguria, Provincia di Savona, Comune di Vado Ligure,

invita

la S.V. alla Cerimonia della Memoria dell'Aliyah Bet da Vado Ligure*

Viaggi della Libertà dopo la Shoah

con S.E. l'Ambasciatore dello Stato di Israele Dror Eydar

Martedì 5 ottobre 2021 alle ore 10.30
Vado Ligure (SV) Giardini Marinai d'Italia

Per motivi di sicurezza e di rispetto dei protocolli sanitari chiediamo di dare conferma di presenza a questo indirizzo email entro e non oltre il giorno 24 settembre pv.

italiaisraele.savona@gmail.com

la cerimonia si svolgerà all'aperto

*l'Aliyah Bet è stata l'emigrazione clandestina degli Ebrei europei sopravvissuti alla Shoah. In migliaia partirono dal porto di Vado Ligure alla volta della Terra d'Israele, verso la libertà e una nuova vita, con l'aiuto della popolazione ligure, su imbarcazioni costruite o allestite in Liguria e con equipaggi e comandanti in gran parte liguri.

ההזמנה הרשמית לטקס בליגוריה להנצחת הימים האיטלקיים ששרתו את המוסד לעלייה ב'

נשיאת האגודה לידידות איטליה ישראל ד"ר כריסטיאנה פרנקו בטקס הזיכרון, לידה שגריר ישראל באיטליה ד"ר דרור אידר

בני משפחת רב חובל ג'ובאני מצנו מקבלים את תעודת ההוקרה מידי שגריר ישראל

על מה זכה לתעודת הוקרה

רב החובל האיטלקי ג'ובאני בטיסטה מצנו, ניווט את ספינת המעפילים "אנצו סרני" בים סוער ללא עזרי ניווט תקינים עד סמוך לחופי הארץ, שם היא נתפסה על ידי משחתת בריטית. רב החובל נעצר על ידי הבריטים והועמד למשפט, ובצעד יוצא דופן לקח על עצמו את האשמה כדי לא להסגיר את פעילי המוסד לעליה באיטליה מארגני ההפלגה. כתוצאה מכך הספינה שהוחרמה על ידי הבריטים הוחזרה לבעליה, והביאה ארצה מעפילים נוספים. בנאום אמיץ שנשא רב החובל מגשר הפיקוד אל המעפילים בנוכחות המלחים הבריטים החמושים שהשתלטו על הספינה, הוא גינה את הצי הבריטי העוצר יהודים פליטי שואה מלעלות ארצה; "אלווה אתכם הלאה במחשבותיי" אמר למעפילים לפני שנעצר והושלך לכלא עכו.

למרות שרב החובל מצנו היה דמות יוצאת דופן בקרב רבי החובלים הזרים שהשתתפו בהעפלה, ובלט באומץ ליבו ובמסירותו למשימה, הוא לא זכה להערכה. המאמר "על ספינה מעץ ורב חובל מברזל", שנכתב לאחרונה ונשלח לקרוביו שאותרו באיטליה והתפרסם ב"קהילתון", סייע לקרוביו לקבל תעודת הוקרה על שם רב החובל ג'ובאני בטיסטה מצנו, שהוענקה על ידי שגריר ישראל באיטליה בטכס רשמי שנערך שם. הנאום שנשא רב החובל מצנו מעל גשר הפיקוד של ספינת המעפילים לא זכה אז ל"נאום תשובה לרב חובל איטלקי" שכתב המשורר אלתרמן בשירו לרב חובל אחר (אנסלדו שפיקד על ה"חנה סנש"). לכן אנו חוזרים ואומרים לרב-חובל מצנו – "נרים כוס קפיטן, לכבודך קפיטן, עוד נשוב ניפגש על המים."

אריק קרמן

תיקון חשוב – שם הצייר - מאוריצי גוטליב

ציורו של מאוריצי גוטליב
"יהודים מתפללים ביום כיפור"

הציור בשער הגיליון האחרון של הקהילתון (גיליון חגי תשרי, ספטמבר/אוקטובר 2021) הוא של הצייר היהודי הנודע מאוריצי גוטליב ולא, כפי שנכתב בטעות, של מוריץ דניאל אופנהיים. הציור שכונה בחוברת "ימים נוראים" נקרא על-ידי יוצרו "יהודים מתפללים ביום כיפור". בית הכנסת המצויר מצוי בעיר דרוהוביץ – כיום עיר אוקראינית אך בעבר, בתקופת חייו של מאוריצי (משה דוד) גוטליב (1856 – 1879) השתייכה לחבל גליציה שנשלט על-ידי האימפריה האוסטרו-הונגרית. את השכלתו האמנותית רכש גוטליב בווינה. הציור ויוצרו ראויים לכתבה בפני עצמה.

בלא קשר לטעות המתקנת כאן – אני חייב לציין שגיליונות הקהילתון תמיד עשירים ומעניינים.

חיים לינדנבאום, חיפה

ציורו של מוריץ דניאל אופנהיים
"סוכה בפרנקפורט" 1872

תגובת העורך: אני מודה לחיים לינדנבאום על שהעמידנו על הטעות המצערת. כמוהו הבחינו בטעות קוראים נוספים והריני מתנצל בפני כל הקוראים על הטעות.

היה בה, בטעות, הגיון מסוים (שאינו מצדיק את התרחשותה). השער האחורי של אותו גיליון הציג ציור של סוכה שצוירה באותה תקופה ובהשראתה של אותה תרבות יהודית-מרכז-אירופית. את הסוכה אכן צייר מוריץ דניאל אופנהיים. שני הציירים היוו תופעה יוצאת דופן בחברה היהודית של המאה ה-19, אמנים בחברה יהודית המנסה לסגור את שעריה מול המודרנה האירופית ופורצים דרך לצעירים רבים אחריהם. גוטליב, שתיעד בציוריו את עולם הדת היהודית בכישרון רב, מת בדמי ימיו ממחלת השפעת, והוא בן 23 בלבד. מוריץ דניאל אופנהיים (1800 – 1882) חי, למד אמנות ופעל בפרנקפורט

שעל נהר המיין וכונה במחקר ההיסטורי של האמנות: הצייר היהודי הראשון בתקופה המודרנית.

עוד על נחל האסי

אז: שורשיו היקיים של קיבוץ ניר-דוד

בקהילתון מס. 3 מיולי אוגוסט כותבת שירה ורדי: מה בין נחל האסי הזורם דרך קיבוץ ניר דוד לבין קוראי כתב-עת זה? לכאורה כלום. טעות. ועוד איך יש קשר. קיבוץ תל-עמל שהפך אח"כ לניר דוד הוקם ע"י איחוד של שלושה גרעינים של השומר הצעיר (בלאו וייס בגרמניה). עם גרעין זה, מפרנקפורט, נמנה גם אבי, אליהו פינטר ז"ל. הגרעין השני היה ממיינץ אחרי ההכשרה בגרוכוב שליד ורשה. כנהוג הצטרפו מספר אנשי השומר הצעיר מפולין. כגרעין שלישי, לאחר שעלו לארץ ב-1934, הצטרף, כהשלמה, קיבוץ א' של השומר הצעיר בפלשתינה/א"י (עם דמויות מופת כמו מי שהיה לימים אלוף בצה"ל, אברהם יופה, איש עליה ב' שלמה גור ופרופ' שניאור ליפסון, לימים חוקר במכון ויצמן). אחרי העלייה על הקרקע כקיבוץ ראשון לפרויקט ההיסטורי 'חומה ומגדל', בימי מאורעות 1936 - 1939 אירעה עזיבה של חלק מהחברים בין השאר מסיבות אידיאולוגיות (כמו אבי). רבים מהעוזבים הגיעו לחיפה, בעיקר לכרמל. הם שמרו על קשר בינם לבין עצמם ועם הקיבוץ עד שנות ה-1970. לניר דוד יש אפוא שורשים יקיים עמוקים פרופ' רון פינטר, רחוב ליבריה 32, דניה, חיפה.

[/https://www.cs.technion.ac.il/~pinter](https://www.cs.technion.ac.il/~pinter)

פרופ' רון פינטר

זיכרונות מנחל האסי ומבית-שאן

קריאת הכתבה על נחל האסי בניר דוד בגיליונות הקודמים של הקהילתון עוררה בי זיכרונות חבויים וכמעט נשכחים מתקופת ילדותי. איך אני קשור לנחל האסי שבעמק בית שאן, החוצה את קיבוץ ניר דוד? ובכן, זה היה כך:

שמי מנחם כהן (מוצא ספרדי), דייר בדיר המוגן של ארגון צאצאי היקים "פסגת אחוזה", זקן מופלג כמעט בן 90. אבל כפי שניתן לנחש בעבר הרחוק הייתי נער. בגיל 13, שלהי 1945, עליתי לארץ עם הוריי מבולגריה, ולאחר מספר חודשים באוהל במחנה העולים, הצלחתי לשכנע את פקידי הסוכנות לשלוח אותי לקיבוץ. כך הגעתי בגיל 14 לחברת ילדים בקיבוץ מסילות. שם ביליתי 5 שנים, שהיו מן המאושרות בחיי. כידוע, קיבוץ ניר דוד נמצא בעמק בית שאן, כ-6 קילומטר מערבית לעיר בית שאן, וקיבוץ מסילות שוכן ממש בתווך, ביניהם. דרומית למסילות זרם נחל הג'מאין, היום נחל הקיבוצים, וצפונית לו זרם נחל האסי שמקורו ב"סחנה" (היום גן השלושה). כמובן, לפני מסילות, עבר האסי סמוך לקיבוץ ניר דוד. שני הנחלים היו די עלובים. רוחבם כ-6 מטר, מימיהם הרדודים בגובה של חצי מטר, וגדותיהם מלאים בצמחיה צפופה של קני סוף ושיחים מסוגים שונים. בנעורי ניגנתי באקורדיון, וכך השתלבתי בחברה כמלווה את השירה בציבור וריקודי-עם בערבי שבת. עד תחילת מלחמת העצמאות ב-1947 היו לנו חיים שלווים. בימים למדנו במשך 5 שעות ועבדנו 3 שעות, ובערבים ניהלנו חיי חברה ותרבות מגוונים. לפעמים, אחרי העבודה, נהגנו ללכת לנחל הג'מאין להשתכשך במימיו הקרירים בקטע שהיה קצת יותר רחב וקצת יותר עמוק. ולעיתים בשבת היינו הולכים כמה חברים בשבילים לאורך נחל האסי (תוך כדי כך עברנו גם ליד ניר דוד) אל מעיין "הסחנה". שם למדנו לשחות ולקפוץ קפיצות ראש למים.

האידיליה הזאת פסקה עם פרוץ מלחמת העצמאות. במשך הזמן גויסו יותר ויותר חברי משק ואנחנו, בני הנוער, העמסנו על עצמנו אחריות הולכת וגדלה למשק ולביטחון. עברנו אימונים בנשק, חפרנו ביצורים,

חבורתנו בראשית שנות ה-50 כשהסחנה ברקע (אני ראשון מימין)

השתלבנו במערך ההגנה על המשק, הופצצנו מן האוויר, הופגזנו מהגלבוש, ובהמשך שימשה חצר המשק להיערכות הכוחות לקראת יציאה לפעולות, כולל כיבוש של העיר בית שאן. עם תום כיבוש העיר במאי 1948, השתרר שקט. פתאום, איזה אושר. ניחוח של חופש וביטחון היה באוויר. בשבת אחת, אחרי סיום הכיבוש וההתבססות, החלטנו כמה נערים ללכת לבקר בבית שאן. מצאנו עיר נטישה לגמרי.

היה שקט מוחלט! קולות הצעדים שלנו באספלט הדהדו מקירות בתי הבזלת של העיר. שוטטנו ברחובות הריקים ונכנסנו לבתים נטושים. ראינו בתים בהם צלחות עם שאריות אוכל מונחות על שולחנות, כאילו האנשים היו באמצע ארוחתם כאשר נאלצו להימלט על נפשם. חזרנו למסילות המומים אבל בהמשך הבנו כי, עם כל הצער, הדבר היה הכרחי בכדי לפנות מקום לשכן בו עולים חדשים שיגיעו. זה שיכך אצלי במקצת את נקיפות המצפון, אך המראות האלה אינם עוזבים אותי. הם מעיקים עליי עד עצם היום הזה. וכך באמת קרה, כעבור זמן מה התחילו לאכלס את הבתים הנטושים בעולים חדשים. מצבם היה קשה והמורל שלהם היה ירוד, ואנו התגייסנו לסייע להם. אני זוכר שפעם באנו עם האקורדיון ומספר חברים לבית העיריה של בית שאן, שם התקבצו קבוצה של עולים חדשים, וניסינו להנעים את זמנם בשירה וריקודים. גם קיבוצניקים אחרים פעלו בתחומים שונים על מנת לסייע בקליטתם - הדרכה, תעסוקה, בריאות וכדומה. פעלנו תוך תחושה של המשך תרומתנו להגשמת הרעיון הציוני. ההמשך היה קשה. כל הגירה קשה, אך כאן נעשו שגיאות ועוולות קשות בקליטת עליות מסוימות, כגון הפלייתם של המזרחיים, הספרדים (אני אחד מהם) וגם אחרים. האם הקיבוצניקים היו אלה שנהגו כך? אני מעיד שלא. כאמור, אכן נעשו עוולות בתקופתי, אבל שינויים פוליטיים בדור שאחריו דרדו את מצבה של התנועה הקיבוצית עד כדי כמעט פשיטת רגל, וגם היום הם אחד הסקטורים המופלים ביותר על ידי השלטון. בחזרה לאסי ולצעירי בית שאן היום: חלפו 73 שנים. במשך הזמן העיר בית שאן גדלה מאוד, ואין כמעט זכר לבתי הבזלת של העיר הערבית. כמוה התרחב גם קיבוץ ניר דוד. אותו קטע של נחל האסי עובר כעת בתוך הקיבוץ, וחברי הקיבוץ שיפרו את מראהו ללא הכר. אתרים רבים, שניתן להגדירם כנכסים לאומיים ושייכים לציבור, שונו. אחד מהם הוא האתר הארכיאולוגי של העיר הרומית "סקיטופוליס" שבתחום העיר בית שאן עצמה, אשר גודר והכניסה אליו היא בתשלום. כך גם מעיין ה"סחנה" ששמו הוסב ל-"גן השלושה". כך גם "מעין חרוד" ואתרים רבים אחרים בעמק המעיינות ובמקומות אחרים בארץ. מדוע צעירים בבית שאן מתנועת "הטבע שייך לציבור", ניניהם של אותם עולים בני דורי, נטפלים לנינים של קיבוץ ניר דוד דווקא? מדוע הם דורשים גישה חופשית לקטע הנחל שבתוך הקיבוץ, אבל אינם דורשים את אותו הדבר כלפי מעיין הסחנה, מעיין חרוד, אתר העתיקות בבית שאן ואחרים רבים? ומדוע אצלם זה רק "נגד" ואינם פועלים "בעד", למשל לפתח את הקטע של נחל חרוד, שזורם ממש בשולי העיר בית שאן, לרווחת התושבים? ולבסוף, מדוע כל הנאצות וביטויי השנאה הנוראה בתקשורת הדיגיטלית? אינני יכול להשתחרר מהתחושה שמדובר בצעירים חסרי בינה, המוסתים ע"י פוליטיקאים חסרי מצפון שפועלים כך בכדי לבסס את שלטונם, אבל תוך כדי כך הם מפוררים בלי משים את המרקם החברתי בארץ. ובאשר לי, אני חש כי החיצים המכוונים היום אל חברי קיבוץ ניר דוד מכוונים גם אליי. ופה ושם מתגנבת אצלי התחושה המטרידה כי כל הלהט, ההקרבה ואפילו סוגי העשייה המלווים בייסורי מצפון של בני דורי, היו לשווא. מאד עצוב.

משולחן המערכת

קשה להיות מהגר/ת מגרמניה או: אומה (סבתא) מרי

ד"ר דליה לורנץ

מרי (Oma Marie) נולדה בבמברג שבבוואריה ב-1903 למשפחה יהודית-גרמנית נאמנה לארץ המולדת גרמניה ויהודית בדת ובמסורת. אביה שירת בצבא הגרמני במלחמת העולם הראשונה, אמה הייתה עקרת בית מסורה שגידלה את הילדים ובישלה ורקחה שימורים וריבות.

מרי, בת בכורה ואחות לסטפן ולאליס, הייתה ילדה יפה עם עיניים כחולות חולמניות שאהבה טבע, שירה ואומנות. אביה, לעומת זאת, היה בטוח שתכליתה של נערה "מבית טוב" להינשא לאיש מכובד ולהיות אשה למופת. כאשר גילתה מרי עניין באומנות הפיסול שלח אותה אביה להתמחות באומנות הבישול והאפייה במלון

מרי לורנץ

יוקרתי במינכן ואכן מרי הצליחה עד מאד ויכולת הבישול האומנותית שלה נותרה עימה במהלך חייה. היא המשיכה בחיים מסודרים ככלה צעירה בברלין, נשואה לרופא (ד"ר מקס לורנץ) ומארכת בביתה הנאה אורחים נכבדים. עם עליית הנאציזם נסדקו החיים השגרתיים, ההורים ושני ילדיהם הקטנים (אווה והנס) עזבו את ביתם ועלו לארץ ישראל. הם השתקעו בחיפה, תחילה בהדר הכרמל בדירה קטנה עם קליניקה ולאחר מכן בכרמל. בכרמל הייתה אז קהילה קטנה של מעין "גרמניה של פעם" שהלבנט המקומי היה זר לה. לחילופין, היא שמרה על המסורת המוכרת לה. החברים הרופאים ועורכי הדין דיברו ביניהם גרמנית, שתו קפה של אחר הצהריים ושמרו על "שעת מנוחה" בצהרי היום "שלאפֿשטונדֿה" (שעת שינה). הם ניהלו מעין חיים כפולים בארץ ישראל: עובדים בחוץ אך שומרים את מנהגי "ארץ המולדת" על אף שסלדו ממנה. חלקם (במיוחד הנשים עקרות הבית) התקשו להסתגל לאווירה הים תיכונית. מרי שהייתה "אשת דוקטור" (פֿראו דוקטור) לא הצליחה ללמוד עברית וידיעותיה הסתכמו, בין השאר, ב"הוראות לעוזרת": "תנקי תחת במיטה...". בדירה הנאה היו רהיטי בִּידֶרמַאִיר עתיקים, וילונות מסודרים על קפליהם "מדודים" בסרגל וחפצי אומנות. הנכדים הקטנים ננצפו כשעשו "קו-קו" מאחורי הווילון או כשנימוסי השולחן שלהם לא היו ראויים (מרפקים על השולחן, לעיסה רעשנית וכדומה). חלון הפרחים הקנה לדירה נופך מיוחד – מרי אהבה מאד פרחים ועציצי קקטוס. מאחר ולא ידעה עברית לא יכלה לקרוא עיתון עברי או ללכת לתיאטרון. לעומת הדלות

התרבותית היה עושר קולינארי: לא היה תחליף לעוגת התפוחים עם השטרויזל (Streusel) ולצלי בתחמיץ עם כופתאות תפוחי אדמה ממולאות בריבועים קטנים של לחם מטוגן ("סאורבראטן" Sauerbraten)) או/ו כרוב אדום עם תפוחי עץ מבושל ביין עם צימוקים, קינמון וציפורן או עוגת שמרים ריחנית ועוד ועוד... מרי ידעה גם לתפור ולסרוג בדייקנות מופתית ונרעשה ביותר כאשר ראתה את הנכדים במכנסי ג'ינס "מודרניים" עם קרעים שנקרעו במתכוון. היא הגיבה בזעם רב: נכדים מ"בית טוב" לא לובשים בגד קרוע, ומייד רצתה לרוץ למכונת התפירה שלה כדי להטליא את החורים.

היא שנאה את הגרמנים שפגעו במשפחתה באכזריות רצחנית בזמן השואה אך לא יכלה להינתק מעברה - הזמן עמד מלכת עבודה כפי שהיה לפני כן: צורת הלבוש, ההתנהגות, הליכות הבית והתרבות שנותרו כפי שהיו אז. המעבר לארץ ישראל היה פתאומי וקשה הסתגלות. עם זאת מרי האריכה ימים עד גיל 100! המשיכה לדבר עם הציפורים, הפרפרים והפרחים כאותה נערה משכבר הימים. הנכדים הושפעו מ"המורשת היקית" בענייני סדר וניקיון, דייקנות וערכים וחיוך סלחני לגבי החסרונות. וכמובן עם פניני ביטויים יקיים כגון: "שרקליש" - איום ונורא, "שוויינר" - חזירות; "אונגלאובליש" - לא יאומן; "אח זו!" - אכן כן!, "אח, וירקליש?" - נו, באמת?!, "גנאו" - בדיוק, "זלבסטפרשטנדליש" - כמובן, "וונדרשון" - יפה להפליא, "אאוסוידרזין" - להתראות.

אומה מרי משתייכת לדור של מהגרים בעל כורחם ושלא מרצונם, שעשו שינוי דרמטי באורח חייהם. הם השתייכו בעברם לקהילה יהודית גרמנית שתרמה לחיי הדת, האומנות, המוסיקה, המדע, האדריכלות, הרפואה ועוד... כמו גם את הנימוסים, הדייקנות והיושר. בהתבוננות אישית: חיי מהגרים אינם קלים וההסתגלות גובה מהם מחיר גבוה. דור ההמשך יכול להתברך במסורת שורשיו.

עוגות אהובות: תפוחים ושזיפים

אמת, חובה והסתרה במשפחה יקית

אילנה זברין

גדלתי בידיעה שאינה שנויה במחלוקת, שאני יקית. כלומר, אבא נולד בווינה, זה מה שהיה חשוב. סבתא מעולם לא למדה עברית והיינו מוקפים בבני משפחה שונים שדברו גרמנית אחד עם השני, גם כדי שהילדים לא יבינו. כל החינוך היה יקי: הגרביים הלבנות שלנו, הילדות, האמירות, לדוגמא: "ילדים לא מדברים עד שלא שואלים אותם", "אנחנו לא כמו האזיאתיים", "אוכלים כל מה שיש בצלחת, ובזמן" וכו' וכו'. שעה הייתה שעה, ואפשר היה לכוון את השעון לשעה 13:00, שבה אבי היה בא לארוחת הצהריים. כמו ילדה יקית טובה הלכתי לשיעורי בלט ולשיעורי פסנתר ש"אבא עבד קשה על מנת לממן אותם".

חינוך הילדים במשפחת וינשטיין היה ברור וחלק: ילדים לא מדברים, לא שואלים שאלות, לא מתווכחים ועושים מה שאומרים להם המבוגרים. גם דודה הדוויג וגם הדוד זיגפריד השתתפו בהגשמת הרעיון הזה. אחותי ואני היינו הפרויקט של כל המשפחה שישבה כל ערב לארוחה משותפת, לדאבון לבה של אמי (שאגב לא היתה יקית, אבל בדרך כלל אימצה לעצמה את הכללים היקיים). תמיד היו ויכוחים בין זיגפריד להדוויג ולאבי, ותמיד היה מה להעיר על ההתנהגות הלא נימוסית של הילדות, כלומר אחותי ואני. ובנוסף נהג הדוד לבדוק איך אני מתקדמת בנגינה ולהעיר לי הערות שאיני מדייקת: "לך בטהובן היה רוצה שתנגני כך היה כותב אחרת" - כך נהג להעיר בסרקזם בעברית המצוינת שלו.

טוב, הם לא היו יקים אמיתיים: אבי לא הפסיק להדגיש את נפלאות ומעלות עיר הולדתו וינה, והחינוך, והתרבות, וההתנהגות... סבתא התבכינה כל חייה על הפרוות, התכשיטים ומה שהיה לה. אנחנו הילדים לא האמנו לה אבל... בניו יורק חיה בת דודה של אבא והסבתא רחל הייתה דודתה.

דודה אריקה ואחותה דודה אילזה סיפרו על ה-Tante Roza כלומר סבתא רחל, על הפאות הנוכריות שלה בצבע כחול, על הפרוות והיהלומים והכרכרה שאתם הייתה יוצאת לאופרה, ועל הסבא שהייתה לו עמדה מכובדת בבנק. הבנתי שהסבא היה עוזר כלכלית לקרוביו הפחות עשירים. אז אולי זה היה נכון?

התעודה של אבא שלי שמצוין שהוא "זר"

סבתא רחל הייתה אהובה עלי מאוד וביליתי הרבה מחופשותיי בגבעת חיים אצלה ואצל הסבא. גרתי אצלם ב"חדר". למעשה ה"חדר" היה חדר השינה והסלון שלהם. במשך היום לא נכנסו אליו אלא ישבו במרפסת בקיץ, או במטבח בחורף. סבתא שמרה בקנאות על ה"חדר" ולמעט הזדמנויות חגיגיות לא נכנסו אליו חוץ מאשר לישון. לימים הבנתי שזה היה עבורה התחליף ל"סלון" הבית בוינה. סבא וסבתא עברו לגבעת חיים, אני חושבת שזה היה לאחר מלחמת השחרור. הסיבות שבגללן עברו היו כנראה כלכליות, או אולי רצו לגור ליד בתם רות, ולהבטיח את ימי זקנתם כשמישהו מטפל בהם. סבתא התחילה לעבוד במטבח הדיאטטי של הקיבוץ, סבא עבד במשרה מלאה כצבעי של הקיבוץ והמשיך לעבוד עד שהיה בן 80.

לסבתא היה מנהג לנסוע לחדרה כל שבוע. באותם הימים זו הייתה ההזדמנות לצאת ל"עיר הגדולה". עבור סבתא שבאה מוינה הייתה חדרה של שנות החמישים תחליף עלוב למדי, ובכל זאת לא ויתרה עליו, למרות הנסיעה באוטובוס. גינוני התרבות שלה כללו גם עשיית סלסול תמידי פעמיים בשנה וקניית קרם לפנים - אנכרוניזם בקיבוץ של שנות ה-50. גם בגיל 89 הייתה עדיין מטפחת את עור פניה.

במקביל, הרי ידעתי שהם הגיעו לכאן, ללבנט הנוראי בעיקר מבחינה תרבותית, באמצע שנות ה-30 של המאה ה-20. היה ברור שלא באו סתם מרצונם. סבתא רחל סיפרה לא פעם שכדי לגנוב את הגבול ולשחד פקידים שילמה ב"בריליאנטים". לא יודעת היכן בדיוק הם התגלגלו עד שהגיעו לבסוף לרמת גן. סבא אשר עבד בבית החרושת "ארגמן", כמו שאבי עבד שם במשך עשרות שנים, וכן הדודה הדוויג אחות הסבא והדוד זיגפריד, אחיו של הסבא.

כששהינו בארה"ב הייתה סבתא כותבת לי מכתבים בגרמנית, בכתב מסולסל, ולעיתים באותיות גותיות. לא תמיד הבנתי אבל עניתי לה בגרמנית אשר בדיעבד התברר שלא הבינה מחמת השגיאות. סבתא מעולם לא השתמשה בעט כדורי. לדידה אדם תרבותי כותב בדיו, והיא השתמשה בציפורן. אני לא בטוחה אבל נדמה לי שראיתי אותה כותבת גם בנוצה ממש. סבא ארתור (אשר) היה טיפוס אחר לגמרי. הוא היה איש אופטימי שידע לקבל מציאות משתנה. במיתוס המשפחתי אמרו שהיה מנהל בנק, או אפילו עו"ד. אלא שבגרמנית Beamter יכול להיות גם Employee. סבא נולד בצ'כיה בכפר קטן. שם משפחתו ויינשטיין פרושו אבן-יין, או בתרגום חופשי שמרי יין. השם העיד על פרנסת משפחתו - במשך דורות היה להם כנראה בית מרחץ. כשביקרתי שם באמת עוד היה קיים. על זה לא דברו בבית, כמובן, es passt nicht אבל דודתי רות ספרה לי על מוצאו לאחר שנפטר. אבא והסבתא תמיד דברו על משפחתם ה"אריסטוקרטית" מוינה.

גם מהדוד בובי, בן דודו של אבי, שחי רוב חייו בוינה, שמעתי סיפורים על הסבא והסבתא. בין השאר לקח אותי בובי לראות את הבית שבו חיו הסבא והסבתא בוינה. כנראה שהייתה להם שם דירה נפלאה. בסיפורים נאמר שהיו משרתת, מבשלת וכד', והסביבה הייתה הכי טובה. אבל לאחר מלחמת העולם הראשונה, שסבא שירת בה בצבא האוסטרי יחד עם הדוד זיגפריד אחיו (שעלה לישראל ומת בה בגיל 89 כרווק), ירד סבא מנכסיו. ידוע גם שפיטרו אותו מעמדתו בבנק עם עליית הנאצים לשלטון. אבל על זה לא דיברו בבית בכלל. שנים אחרי מות הסבא והסבתא, סיפרה לי דודתי רות כמה דברים. למשל שכאשר מצבם הכלכלי בוינה נעשה גרוע הכניסו לבית דייר משנה והסבתא התחילה לבשל ארוחות צהריים ביתיות ל"אנשים נבחרים" שאכלו אצלה באופן קבוע. הם עלו לארץ בשנת 1936, לאחר שאבי עלה בשנת 1933 ואחותו רות הייתה עוד קודם לכן בקיבוץ גבעת חיים. היא נמנתה עם מייסדיו.

תענוגות השבת של סבא היו שונים זה מזה: כשהזדקן היה הולך בשבת בבוקר לבית הכנסת של כפר חוגלה. סבא היה רחוק מדת. הוא טען שהוא עושה להם טובה כי אין להם מניין. וכך חצה את החורשה, עבר את הפשפש בגדר שבין גבעת חיים לכפר חוגלה והלך לבית הכנסת. לאחר מילוי חובתו הסוציאלית חזר סבא לארוחת הצהריים, ולאחריה היה הולך לשחק ברידג'.

בחתונה שלי יושבים סבא אשר וסבתא רחל בבגדי מחלצות. סבא בחליפת פסים, שכנראה נשארה משנות הזוהר בוינה וסבתא בשמלה יפה שקנתה במיוחד לחתונה, וכמובן לאחר ביקור במספרה. אחות נוספת של סבא, הדודה הדוויג גרה ברמת גן. דודה הדוויג היתה אחותו למחצה של סבא. אביו התחתן בשנית לאחר שאשתו נפטרה, עם אחותה של אשתו, ובסה"כ הם היו 11 ילדים שמהם כחמישה היו רק אחים למחצה. הנישואין השניים היו רק אצל רב, ולא נרשמו רשמית בפנקסי העיר מפני שאז היה מס נישואים גבוה בצ'כיה והם רצו להתחמק מכך. שוב סיפור שנודע לי רק לאחר שנים רבות.

הדוויג הייתה דודתו הצעירה של אבי, וכולם קראו לה "הדודה". היא הייתה נשואה זמן קצר למדי לקצין אנגלי יהודי ששרת בצי הבריטי ונישאה לו בגיל מבוגר יחסית. מה שסיפרו לנו כילדים היה שהוא טבע מול חופי לבנון בזמן מלחמת העולם השנייה. לא היה ברור לי מדוע, אם כך, לא קיבלה פנסיה מהצבא הבריטי. ורק לאחרונה נודע לנו שבכלל מת ממחלה. אולי גם זו תעלומה משפחתית. היא הייתה הדודה הטובה שהביאה לנו ממתקים, קנתה לנו גלידה, הלכה איתנו ללונה-פארק, לזירהטרון (הקרקס של רמת גן), לאופרטות שמלציות של לאהר. היא לקחה אותנו בתורנות לחופשה השנתית שלה בזיכרון-יעקב, נהריה או חיפה. מקומות שבהם דיברו גרמנית. תרבות ונוהגים יקים, כבר אמרנו...

עד כמה שהמיתוס המשפחתי סיפר, לדוד זיגפריד הייתה אהובה. תלמידה בכתנו בגימנסיום שהתאהבה בו והתאבדה בגללו. אמת או סיפורי בדים? כבר אמרנו, במשפחה יקית לא מדברים...

עברית לא למדה הסבתא אף פעם. בני הקיבוץ, כולל בני דודי, לעגו לה. מעניין שכל יתר בני המשפחה

הוינאים שעלו לישראל דיברו עברית מצוינת. חלקם היגרו אח"כ למדינות הים וחלקם חזר לוינה בשנות ה-50. בני משפחתי ה"יקים" חיים היום בישראל, באוסטריה, באנגליה, בארה"ב. חלקם חיו בברזיל ובקנדה. משפחה יהודית טיפוסית...

אבי במחנה של "מכבי הצעיר"

זה פחות או יותר מה שידענו. שום מסמכים, ובכלל לא דיברו. לימים, נפגשתי עם שני בני דודים של אבא מצד אביו, והן

התעודה של אבא עם מיסי החבר ב"מכבי הצעיר"

עם בנות דודו מצד אימו, שגדלו אף הם בוינה והתפזרו בעולם. הם סיפרו כל אחד גירסא קצת שונה ויש לי גם תיעוד בכתב של בן דוד מוינה על מה שהוא יודע מהמשפחה, אבל משהו מזה הרי שמעתי כבר בילדותי... ידענו שהסבא היה עורך דין ומנהל בנק וכמובן הייתה כתובת הבית בוינה ברובע מהודר. ראיתי את הבית מבחוץ, לא רע. אבל מה? סבי איבד את רכושו בין שתי מלחמות

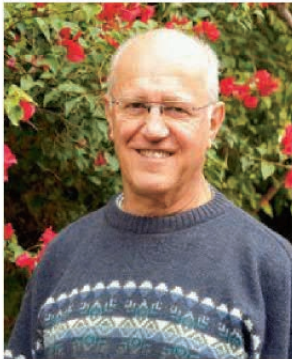
העולם, וכנראה גם את משרתו, בנוסף היה איזה סיפור שערורייתי על גיסו שברח לברזיל בנסיבות רומנטיות, השקיע ואיבד את שארית כספו של הסבא, וכך השאיר את אחות הסבא לבדה עם שני ילדיה בוינה, על כתפיו של הסבא. כל זה שמעתי לאחר שנים רבות כשסבא וסבתא כבר לא היו בחיים. מי מספר סיפורים כאלה במשפחה טובה?

אבי התהדר כל חייו בכך שלמד באוניברסיטה בוינה. לפני שנים כתבתי לעיריית וינה ולקהילה היהודית וביקשתי מסמכים על אבי ומשפחתו. נדהמתי לקבל כמה דברים: אבי אמנם למד שם אך גורש כנראה מהאוניברסיטה בשנת 1933 בגלל יהדותו, ועל תעודת הסטודנט שלו נרשם "זר". מעולם לא סיפר לנו, ומובן שהתבייש והפנים, וזו הייתה בוודאי הסיבה לעלייתו לישראל. הוא סיפר לנו שעלה עם נבחרת מכבי וינה בכדורגל. חיפשתי ומצאתי שבשנים שבהן כנראה עלה והייתה המכביה, לא הייתה נבחרת אוסטרית בכדורגל. המכביה השנייה הייתה באפריל 1935. אחותי מצאה שעלה לארץ באוניה פולוניה ב 14.4.1933, שהגיעה עם קבוצת סטודנטים, ובכלל באופן בלתי לגלי.

בפעם אחרת שמעתי ששלחו את אבי לפלשתינה על מנת שיראה איך אחותו מסתדרת כאן. אבא סיפר שעבד זמן מה בפרדסים ברעננה וחלה בקדחת. עוד סיפר שלא היה לו מה לאכול זולת תפוזים. בן הדוד שלי יליד גבעת חיים סיפר לי עוד סיפור מוזר: שאבי עלה לישראל עם סרטיפיקט חוקי אבל כחניך תנועה רוויזיוניסטית, בעקבות הסכם כלשהו בין תנועות הנוער על עליית צעירים יהודים לפלשתינה. אבי היה אז חבר ב"מכבי הצעיר". כמה זמן לאחר עלייתו חיפשו אותו מהאצ"ל כדי לגייסו והוא ברח לגבעת חיים והתחבא שם בפרדסים. זה מתכתב נהדר עם סיפור אחר במשפחה: יום אחד הופיעו שוטרים בריטיים וחיפשו את מנחם בגין בבית שלנו ברמת גן. אבא שלי היה דומה במראהו לבגין: אותם משקפיים, תסרוקת ומראה הפנים. הוא נעצר ואחרי לילה של חקירות כמובן שוחרר. אלא שידוע שבגין עלה לארץ רק בשנת 1942, ואבא שלי היה פעיל ב"הגנה" דווקא. כך נחשפו סודות משפחתי.

ימי צנע, כריכים לבי"ס וחול בתול זיכרונות נעורים מתקופת קום המדינה

יעקב שורר

והימים ימי הצנע

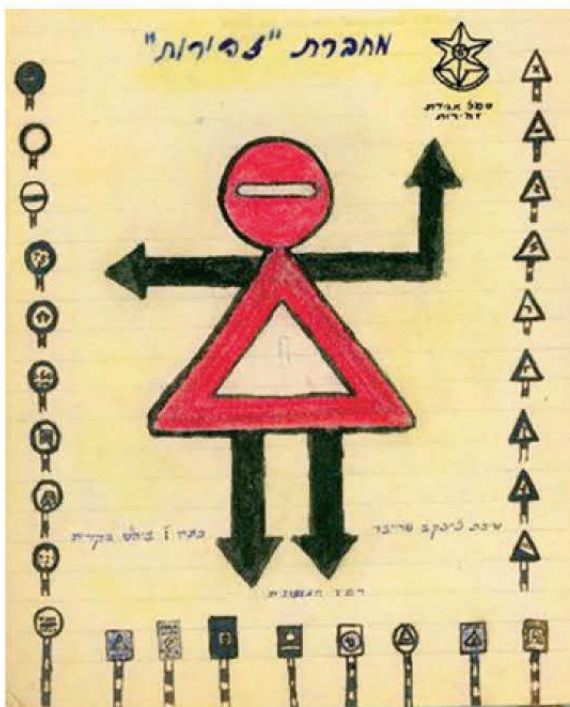
בשנים הראשונות לקיומה, התמודדה מדינת ישראל עם אתגרים כלכליים עצומים; היה עליה לקלוט מאות אלפי עולים, רובם חסרי-כל, לתוך מדינה קטנה וצעירה שכלכלתה רעועה. נוצר חשש כבד ממחסור חמור במזון ומעליית מחירים קיצונית של מוצרי יסוד. בתקופה ההיא, שלימים תקבל את הכינוי 'תקופת הצנע', החליטה הממשלה להנהיג מדיניות קיצוב; כל משפחה קיבלה הקצבה מצומצמת של תלושי מזון וביגוד, באמצעותם רכשה את המצרכים. פנקסי התלושים הללו זכורים לי היטב; בכל יום היינו הולכים אתם אל המכולת השכונתית כדי לקבל את הקצאת המזון היומית שלנו. המכולת הזו, שנקראה 'צרכנייה', שכנה בצריף קטן ופשוט. על הקיר שמאחורי הדלפק עמד ארון קיר, מדפים-מדפים ועליהם מונחים מוצרים בסיסיים בלבד – קמח וסוכר, לחם ומרגרינה, לבן וחלב, שגם הם חולקו בהקצבה ובצמצום.

לשמחתנו, הגינה שסביב ביתנו העשירה מעט את התפריט שלנו. אני, שאהבתי לסייע לאבי בעבודות הגינה, נהניתי במיוחד כשהגיע הזמן לקטוף את הפירות או לאסוף את הירקות. אהבתי להביא אותם הביתה, היישר אל ידיה של אמי המביטה בי בעיניים קורנות משמחה. אחדים מן השכנים שלנו גידלו בחצר גם תרנגולות וארנבות, וכך העשירו את התפריט שלהם בביצים ובבשר, שהיו באותם ימים מצרכים נדירים ויקרי-ערך. הצנע הורגש, כמובן, גם בבית הספר.

אז בבית הספר

בשכונה החדשה - רמות רמז (שנקראה רוממה המזרחית עם הקמתה) - ניבנה בית-ספר חדש, ואנחנו, הילדים הראשונים של השכונה, היינו גם הילדים הראשונים של בית הספר, שתחילה קראו לו 'בית חינוך' ומאוחר יותר 'הבונים'.

הייתי תלמיד שקדן; לימודים תמיד הסבו לי הנאה, ויש גם להניח שהוריי היקים עודדו אותי בכיוון זה. המחברות המעטות שנותרו בידי מאותה תקופה, עטופות בנייר עטיפה חום או בעיתוני 'דבר' של אותם ימים, מעידות על כך; הן מושקעות להפליא, מלאות ומפורטות, מסודרות ומקושטות. כתב היד מעוצב וברור, ומזכיר לי את כתב ידו של אבי. הציורים, חלקם פרי הדמיון וחלקם מועתקים מן הספרים, מרשימים ומרהיבי עין. אני מביט היום ברישומים ובכתובים ונזכר כיצד נהגנו לטבול את הציפורן המחודדת בקסת של דיו, ואז למשוך את הקווים בתשומת לב רבה. לא פחות

מצורתן מרשים אותי תוכנן של המחברות. במבט לאחור, אני מתפלל לגלות את רמת החומר שלמדנו כבר בכיתות הנמוכות; כשאני קורא מידע העוסק בארץ ישראל, למשל, אני נדהם לגלות פרטי-פרטים מדויקים. ובצד הידע המרשים, אני מגלה פה ושם סימני אינדוקטרינציה המעלים חיוך על שפתיי. כך, למשל, 'זמר ההיגיינה':

"התקרבו חברי'ה הנה

נפזם על ההיגיינה

נפזם בכובד ראש

על יתוש ועל פרעוש

על חיידק ועל החרק

על אויבי האנושות

נפזם פזמון פשוט

בא הזבוב קליל הכנפיים

עם הטיפוס למעיים

הירקות לא רחוצים

חיידקים מתרוצצים..."

על כריכים ותפוחים

הנה מגיעה הפסקת העשר, שעת הארוחה בבית הספר, וכל תלמיד שולף מתוך שקית הבד הרקומה את הכריך שהכינה אמו למענו. אצל רובנו מדובר בשתי פרוסות לחם אחיד מרוחות במרגרינה או בריבה, אבל מן הכריך

של ש' עולים ניחוחות אחרים, מגרים. בכריך של ש' יש נקניק! אביו של ש' עובד בחברת 'צים' והוא מביא איתו מחוץ-לארץ מטעמים שכמותם לא רואים במחוזותינו. הקנאה מתעצמת כאשר ש' מקנח את סעודתו בתפוח-עץ אדום, עסיסי ומתוק.

אם לא די בכך, כעת מכריחה אותנו המורה לשתות משקה קקאו דלוח, אותו היא מגישה לנו בכוסות אלומיניום, שנראות לי זרות ומנוכרות. די במגע של שפתיי עם דופן הכוס הקרירה כדי להשניא עליי את המשקה התפל והפושר, העשוי חלב ומים ומעט אבקה דמוית קקאו. אבל אין לי ברירה: בבית הספר מקפידים על כך שנשתה את הקקאו הנחשב משום מה לבריא ומזין, ומי שלא יסיים את מנתו ויציג בפני המורה את כוסו הריקה לא יורשה לצאת לשחק בחצר בהפסקה הגדולה. אני מתגבר על סלידתי, עוצם את עיניי ושותה את המשקה עד תום.

בשעת הצהריים מוגשת בבית הספר שלנו, כמו גם בבתי-ספר אחרים, ארוחה המגיעה מן המטבח המרכזי של העירייה. לא כולם זכאים לקבל אותה, אלא רק ילדים למשפחות שמצבן הכלכלי דחוק, או ילדים כמוני ששני הוריהם עובדים.

ילדי כל כיתה יושבים זה מול זה בשתי שורות לצד שולחן ארוך. בראש השולחן יושבת מורה אחראית, שמקפידה על כך שכל אחד מאתנו יסיים את מנתו. הארוחות אינן עשירות או טעימות במיוחד. יותר מכל אני שונא את קציצות הדגים; כשמגיע היום שבו הן מוגשות, אני מחליף מבטים עם חברי י', ושנינו מאשרים

בעיניים את ההסכם הקבוע שלנו. במהלך הארוחה אני נוטל מן הצלחת שלי קציצה אחר קציצה, מעביר אותן בהיחבא בכפות ידיי מתחת לשולחן אל י', והוא מעלה אותן בזהירות אל הצלחת שלו וזולל אותן בזו אחר זו. בסופה של הארוחה כולם מרוצים – י', שאכל לשובע, אני, שלא נאלצתי לאכול את הקציצות המאוסות, והמורה האחראית המביטה בסיפוק בצלחות הריקות.

חופשת קיץ בעיירת הקיט נהריה

באותה תקופה קיבלו מרבית העובדים השכירים, בעיקר אלו שעבדו בשירות הציבורי, ימי נופש בבית הבראה; המטרה הייתה לתת להם הזדמנות לצאת לחופשה וליהנות מתזונה טובה. למעשה, היה עליהם לנצל את הימים הללו גם אם לא רצו בהם. אבי, כעובד משרד החינוך, ואמי, כעובדת עירייה, זכו גם הם בימי נופש כאלו ויצאו אתי לחופשות. אחת מהן זכורה לי במיוחד. אני ניצב על שפת הים, צופה קדימה בחיך רחב. מאחוריי ים כחול, רוגע, ותחת רגליי זיפזיף חמים ונעים. זה עתה יצאתי מהמים, וטעם המלח עדיין על שפתיי. רוח ים נעימה ושמשי חמימה מלטפות את גופי הרטוב ומייבשות אותו בעדינות. גלים קטנים מתקרבים בזה אחר זה אל החוף, ללא הפסקה, במחזוריות קבועה. כשהם מגיעים אליו הם מתנפצים, מעלים קצף לבן וחמים, שולחים אל האוויר רסס הממלא את האוויר מליחות. לשאון הגלים מתלווים הרעשים שיוצרים האנשים: קריאות שמחה של ילדים משתובבים, מתרוצצים, לעתים רודפים זה אחר זה; קולות קצובים, עמומים, של מסקות החובטות בכדורי גומי.

מעל כל אלו פרושים שמיים כחולים ובהירים, בלי צל של ענן. רק פיסת בד צבעונית חוצה לעתים את הרקיע, חוט ארוך ודק משתלשל ממנה כלפי מטה, קצהו אחוז בידו של ילד שמח שמבטו מופנה אל-על, עוקב אחר תנועתו של העפיפון. השעה היא שעת בוקר, ואני מאושר; מזה כמה ימים אני שוהה עם הוריי בבית הבראה בנהריה, וסדר היום שילווה אותנו במשך כל השבוע כבר ידוע לי ומשמח אותי. כמדי בוקר, אנחנו מבליים שעות אחדות על שפת הים; בצהריים נחזור לפנסיון לאכול ארוחת צהריים עשירה וטעימה, כזו שנדיר למצוא בבית בימי הצנע הללו, ואחריה נפרוש למנוחת הצהריים המסורתית, היא ה'שלאפשטונדה'; אחר-צהריים אשחק עם אבא בטניס שולחן, או שנלך יחד לספרייה הציבורית של נהריה, להחליף את ספרי הקריאה שלנו; ואולי נלך גם הערב ל'קפה פינגווין', שם אוכל ליהנות מגלידה משובחת.

היום, על שפת הים, מחליטים הוריי להנציח את הימים השמחים האלו שלנו; הם פונים אל הצלם הבודד

שמסתובב על החוף, תיק הצילום על כתפו ועיניו תרות אחר לקוחות. הצלם נענה לבקשתם בשמחה וניגש למלאכה; הוא מעמיד אותי על רקע הים והגלים ומצלם סדרת תמונות. אחר-כך הוא מבקש מהוריי לשבת לצדי על החול ומצלם תמונה המנציחה רגע משפחתי, בו נראית משפחה קטנה אך מאושרת.

אני עם הורי על החול הבתול של נהריה

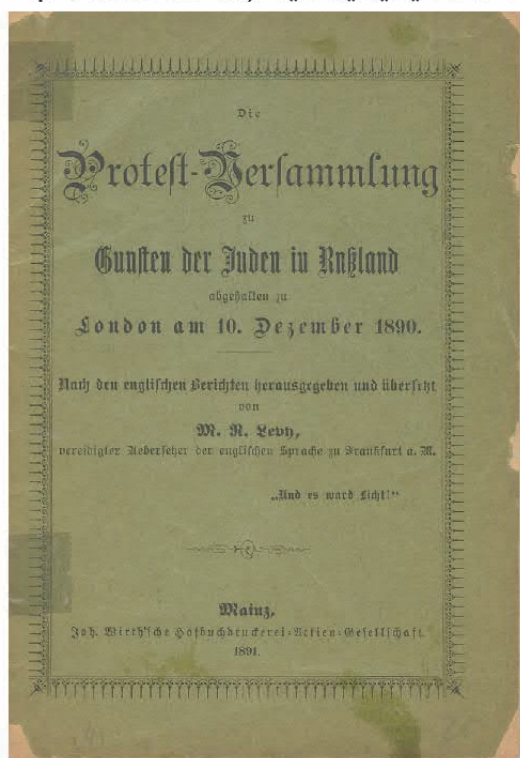
ה"אוסט-יודן" (יהודי מזרח אירופה) ופוגרום "ליל הבדולח"

רפי סיאנו

ב-13 במרס 1881 רצחו מהפכנים את הצאר הרוסי אלכסנדר השני. השלטונות האשימו את היהודים במעורבות למרות שהרוצחים לא היו יהודים. ההסתה גרמה להתגברות גל הפוגרומים נגד יהודים שגרו ב"תחום המושב", אזור גיאוגרפי שהשתרע מהים הבלטי בצפון עד לים השחור בדרום ומפולין במערב ועד אוקראינה ובלרוס במזרח. בתחום זה חיו כחמישה מיליון יהודים בזמן שנאמדו בעולם בכשבעה מיליון.

רדיפות ופוגרומים חיזקו את המגמה להגירה מערבה, מגמה שכבר התקיימה קודם לכן. עד לשנת 1925 שבה הגבילה ארה"ב את ההגירה, הגיעו ל"גאלדיענע מדינע" (מדינת הזהב, קרי

ארה"ב) כשניים וחצי מיליון יהודים. בדרכם למערב מאות אלפים נשאר בדרך, בעיקר בגרמניה, באנגליה וגם בצרפת. שלטונות גרמניה והיהודים המקומיים לא אהבו את המהגרים ועשו כמיטב יכולתם לשלוח אותם לדרכם. למרות זאת, בשנת 1910 דווח על 79,000 יהודים יוצאי מזרח-אירופה מתוך 614,000 היהודים שהיו מאורגנים בקהילות גרמניה.

הגל הראשון של המהגרים מנה לרוב בעלי מלאכה (חייטים), עובדי תעשייה וסוחרים קטנים ("מוכרי מכנסיים" בלשון האנטישמים) ואילו הדור השני כבר התאפיין בצימאון להשכלה. הם אכלסו את ספסלי האוניברסיטאות ובתי ספר למהנדסים

"אוסט-יודן" בגרמניה 1918

"אספת מחאה לטובת יהודי רוסיה,

התקיימה בלונדון ב-10 בדצמבר 1890, לפי דווחים מאנגליה. מודפס במאינץ 1891"

והשתלבו בכל ענפי הכלכלה. מתוכם צמחו תעשיינים, עורכי דין, בנקאים, רופאים, יזמים, מדענים ואומנים שהשאירו חותם על גרמניה כולה. סטודנטים יוצאי רוסיה בגרמניה היו קשורים מאוד עם הציונות והתחדשות התרבות העברית. הנה רשימה קטנה: שמואל

יוסף עגנון (זוכה פרס נובל בספרות 1888-1970), חיים נחמן ביאליק (1873-1934), שאול טשרניחובסקי (1875-1943) זלמן שזר (1889-1974), חיים ויצמן (1874-1952). מנהיגים ציוניים חשובים כגון חיים ארלוזורוב, נחום גולדמן ושמריו לוי גדלו ולמדו בגרמניה. עובדה בעלת משקל ראוי לציון: היה נתק חברתי גורף בין ה"אוסט-יודן" ליהודי גרמניה הוותיקים "אוסט-יודן". יהודי המערב התנשאו על אחיהם המזרחיים וחששו פן יאבדו את מעמדם בעיני הגויים, למראה האחים העניים שהיו לרוב מסורתיים השומרים בקפדנות על המנהגים והלבוש היהודי ועל השפה היידיש. לתופעה זאת היה יוצא מן הכלל אחד: התנועה הציונית הזעירה ואיגודי ספורט. שם נפגשו ופעלו אלה לצד אלה במשותף.

ארגון הגג של יהודי גרמניה, ה"Central Verein - אזורי גרמניה בני דת-משה" לא קבל אוסט-יודן לשורותיו. בניגוד ליהודים מערביים, יהודים "מזרחיים" לא הסתירו את יהדותם, התארגנו בחוגים ובתי כנסת משלהם וניהלו חיי תרבות אמיצים. הממסד הגרמני לא העניק אזרחות ל"אוסט-יודן". הרבה יהודים פולנים גורשו. השיא העצוב של מדיניות זו היה הגירוש של 18,000 יהודים בעלי אזרחות פולנית או חסרי אזרחות בתחילת חודש נובמבר 1938 לשטח הפקר שבגבול בין גרמניה לפולין באזור Bendzin (אזור קטוביץ בחבל שלזיה).

הקשר הטרגי בין ה"אוסט יודה" הרשל גרינשפאן לבין "פוגרום נובמבר" (ליל הבדולח)

הרשל גרינשפאן

הרשל גרינשפאן נולד ב-1921 וגדל בעיר הנובר שבגרמניה המערבית. הוריו היו יוצאי פולין וגרו כבר מאז 1911 בגרמניה. בגיל 14 עבר הרשל לפריז וגר אצל דודו. בתחילת נובמבר 1938 נודע לו שמשפחתו, הוריו ואחיותיו גורשו לפולין במבצע "Polen Aktion" של הנאצים. אחותו ברטה תיארה בגלויה את המעצר האכזרי באמצע היום ברחוב ואת התנאים המחפירים שבהם היו שרויים יחד עם אלפי מגורשים. יש לציין שבנקודת זמן זו משפחת גרינשפאן חיה כבר 27 שנים בגרמניה ללא אזרחות גרמנית. כעסו של הרשל על הנסיבות שאליהן נקלעו בני משפחתו גאה. הוא רכש

אקדח וב-7 בנובמבר נכנס לבניין הנציגות הדיפלומטית של גרמניה וירה בארנסט פום ראט, המזכיר המסחרי בשגרירות. הרשל צעק "sale boche" (גרמני מלוכלך) ואמר שהוא פועל בשם שניים-עשר אלף יהודים. פום ראט נפצע. היטלר שלח את רופאו האישי לפריז אך פום ראט נפטר כעבור יומיים. הרשל נעצר ע"י המשטרה והואשם ברצח. בשעת המעשה היה הרשל עדיין קטין. הקרובים של הרשל, אברהם וחווה גרינשפאן, נידונו לארבע חודשי מעצר וקנס, כי עברו על חוק הזרים הצרפתי כשאכסנו את הרשל.

הנאצים תכננו מראש והיטיבו לנצל את הרצח. ראשית, הם נימקו את הפוגרום של הלילה שבין 9 ל-10 בנובמבר כנקמה על הרצח. שר התעמולה גבלס מינה את המשפטן פרידריך גרים ואת איש התעמולה וולפגנג דיוורגה לצוות שיטפל בעניין. שניהם היו כבר בצוות התעמולה במשפט של דוד פרנקפורטר שרצח ב-1936 את המנהיג הנאצי של שווייץ. גבלס רצה להוכיח שקיימת 'קנוניה יהודית עולמית' נגד גרמניה. הליגה הצרפתית נגד אנטישמיות LICA בחרה בעו"ד Moro-Gaffieri

ארנסט פום ראט

ללמד סגוריה על הרשל. עו"ד מורו-גפירי היה בעל תדמית בינלאומית בתחום הפלילי. הוא דרש להזמין את הוריו של הרשל למשפט כעדים להתעללויות שנקטו הנאצים נגד היהודים בכלל ונגד היהודים הפולנים בפרט. הגרמנים התערבו אצל ממשלת פולין שהייתה אנטישמית מאוד בימים ההם וכך ממשלת פולין לא אפשרה להורים של הרשל גרינשפאן לצאת לפריז. בספטמבר 1939 התקיפה גרמניה את פולין ודעת הקהל בצרפת הפכה למתנגדת גרמניה. המשפט בוטל אבל הרשל נשאר בכלא 20 חודשים. ואז הכול השתנה.

ב-10 במאי 1940 פלשה גרמניה לצרפת, אשר נכנעה תוך שישה שבועות. כבר ביום הראשון של כיבוש פריז חיפשו הנאצים הכובשים את הרשל גרינשפאן. הצרפתים הבינו את הסכנה בה שרוי הרשל ושיחררו אותו מהכלא. השלטונות אפילו עזרו לו להימלט לדרום צרפת החופשית, אבל מפאת חוסר באמצעים ואי-ידיעת השפה הוא התייאש והסגיר את עצמו למשטרה. כעבור חודשיים הוא נמסר לגסטפו, המשטרה החשאית הנאצית הידועה לשמצה. הוכן משפט ראווה בהשתתפות גבלס, גרים ודיוורגה, אך אז נחשף החשד לפיו גרינשפאן ופום-ראט הכירו זה את זה כהומואים ונפגשו קודם לרצח. עתה ביקשו הנאצים למנוע כל אפשרות שהחשד יוזכר והיטלר עצמו הורה על ביטול המשפט. משערים שאזכור נושא ההומוסקסואליות היה המצאה של הסנגוריה. הרשל הועבר למחנה ריכוז סכסנהאוזן ובספטמבר 1942 לכלא במגדבורג. סופו אינו ידוע. לפי גרסה אחת הוא מת בכלא לפני סוף המלחמה, ולפי גרסה בלתי אמינה אחרת הוא חזר אחרי המלחמה לפריז וחי תחת שם אחר. הוריו של הרשל הצליחו להימלט לרוסיה ועלו ארצה אחרי המלחמה. הם שימשו עדים במשפט אייכמן ב-1961. עד היום היסטוריונים חוקרים ומבקשים מענה לשאלה מה עלה בגורלו של הרשל.

אנדרטה בהנובר לזכר בן העיר הרשל גרינשפאן והיהודים (ממוצא פולני) שגורשו באוקטובר 1938 לגבול הפולני

ספרים רבותי ספרים

להיות ערבי-ישראלי

רעיה טילינגר

ויהי בוקר. מיצה ניסים, ידידתי וקוראת נאמנה של המדור: 'ספרים רבותי ספרים' בקהילתון, הציעה: "תכתבי על 'ויהי בוקר', של סייד קשוע, נעשה סרט על פי הספר הזה והבמאי ערן קולירין זכה עבורו בפרס ראשון בפסטיבל הקולנוע שנערך בסוכות האחרון בחיפה". היא השאילה לי את העותק שלה. אני לא עומדת בפני ספר שנתנו בידי ושקעתי לתוכו. לא במקרה השתמשתי במילה שקעתי. 'ויהי בוקר' יצא לאור בשנת 2004 והוא עדכני כאילו לא נכתב לפני שבע עשרה שנה אלא קיבל השראה לעלילה ממהדורת החדשות בטלוויזיה שמדווחות על האירועים ב'מגזר הערבי'. בסיום הספר חשתי מועקה כאילו שקעתי בבור חשוך. כמה מילים על הסופר

ועל העלילה: סייד קשוע נולד בטירה שבמשולש ב-1975. בגיל חמש עשרה התקבל לבית הספר למדעים ואומנויות בירושלים. לאחר מכן סיים לימודי סוציולוגיה ופילוסופיה באוניברסיטה העברית בירושלים. היה כתב ב'כל העיר', לאחר מכן כתב ב'העיר'. אני זוכרת את הטור שלו המריר-מצחיק ב'הארץ' ואת הסדרה 'עבודה ערבית' בטלוויזיה. כמו כן כתב שלושה ספרים: 'ערבים וקדמים', 'ויהי בוקר' וגוף שני יחיד. כולם תורגמו לשפות רבות. על 'גוף שני יחיד' זכה בפרס ברנשטיין לרומן עברי מקורי. ב-2014 קשוע עבר עם משפחתו לארה"ב כמרצה אורח באוניברסיטת אילינוי במסגרת תכנית ללימודי ישראל. כיום הוא

עוזר הוראה ותלמיד מחקר באוניברסיטת וושינגטון בסנט לואיס מיזורי (באדיבות וויקיפדיה). הפרק הראשון ב'ויהי בוקר' נקרא: 'הכול מוכרח להיות נהדר כאן'. צירוף המילים 'מוכרח' ו'נהדר' מבהיר לכל קורא לא תמים שנהדר כבר לא יהיה כאן. 'אני יכול לסדר את החיים שלי כך שאיש לא ידע שחזרתי, שאיש לא יגלה עניין בחזרה למקום המחורבן הזה'. המספר של 'ויהי בוקר' הוא נטול שם. על עצמו הוא מספר כי נולד בכפר ערבי במשולש, יצא מן הכפר ללימודים בעיר הגדולה ונשאר לגור ולעבוד בה כעיתונאי וחבר מערכת בעיתון. בתחילת הספר חוזרים הוא, אשתו ובתו התינוקת (גם להן אין שם) לכפר הולדתם, לבית חדש שבונים עבורם הוריו של המספר, מרחק מטרים ספורים מביתם ומבית אחיו. "מה כבר נשאר לי בעיר הגדולה? כלום, שום דבר, רק תחושה של פחד. מעולם לא הרגשתי שם מוגן בביתי, ואין בכוונתי להשלות את עצמי כי רוגע יהיה מנת חלקי כאן. לפחות לא אצטרך לשלם דמי שכירות בעבור מקום לפחד בו." (עמ' 17).

אין שם לכפר אליו הוא חוזר ואין שם לעיר בה גר קודם עם משפחתו. עד לאינתיפאדה השנייה הרגיש המספר ביטחון ושליטה במקום מגוריו ובמקצועו. במערכת העיתון היה לו מעמד מכובד ומי שחשב שהם

חברים. בעקבות האינתיפאדה חש כי היחס אליו השתנה. משרתו קוצצה, תחושת השייכות למקום העבודה ולחיים בעיר הגדולה הלכה ופחתה. הוא נאלץ לשוב לכפר הולדתו, למקום שחשב כי לא ישוב אליו, נושא סוד שהוא מסתיר מכולם, גם מאשתו - הוא פוטר ממשרתו במערכת העיתון ומועסק כעיתונאי עצמאי שמשלמים לו רק עבור כתבה שמתפרסמת. אין לו עבודה, משכורת קבועה וביטחון כלכלי. ההסתגלות קשה. הכפר והמציאות בו מתוארים בעין חדה וביקורתית של מי שחוה מציאות אחרת. אין נוסטלגיה ואין רחמים. "הדודות שלי מפצחות גרעינים, וככל שהשיחה מתלהטת יותר כך הן מפצחות בקצב מהיר יותר. הן מדברות מהר, סוקרות יחד את חדשות הכפר ומשוות גרסאות שהן שמעו. מדברות על אח שדקר את אחיו אתמול בערב... הן מדברות על נשים שבוגדות בבעליהן, על איך תפשו

אותן, איפה ומתי. הן מדברות על בתים שנשדדו לאחרונה, כמה לקחו מכל בית, במי חושדים, באיזה נשק השתמשו, כאילו היו מומחיות לאמצעי לחימה. הן מתווכחות אם זה היה עוזי, אקדח 36 או 38. " (עמ' 38). החיים בכפר אינם מספקים ריגושים רבים: "בכפר מצויים מספר בתי קפה המיועדים לגברים אבל בדרך כלל יושבים שם גברים הרבה יותר מבוגרים ממני... מגיסי אשרף הבנתי שישנו גם מקום אחד שנקרא 'הפרפר הסגול' שממוקם בפאתי הכפר וששם ניתן להזמין משקאות אלכוהוליים... אנשי התנועה האיסלמית ניסו לשרוף את 'הפרפר הסגול' מספר פעמים... חוץ מלהסתובב בלילות עם מכוניות שמתוכן בוקעים בסיס מרעידים חתונות הן הבילוי המועדף..." (עמ' 80).

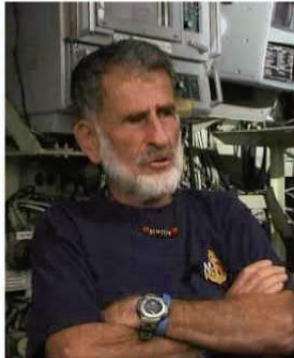
שיממון וייאוש. אבל הנה הפתעה. הפרק השני בספר נקרא: 'יש איזה מחסום בכניסה'. ללא הסבר והתראה מוקדם מחסום בכניסה לכפר ואין יוצא ואין בא. את הכפר מקיפים טנקים וגדודי חיילים מאיימים. 'גם הבוקר לא הגיע עיתון' הוא שמו של הפרק השלישי. השיגרה הידועה שבה אדם קם בבוקר כדי לאסוף את העיתון מסף דלתו, מופרת. תוך זמן קצר נעלמים יחד עם העיתון גם החשמל, המים, הטלפון הקווי והסלולרי. מערכת הביוב מתמוטטת. אין הסבר ואין פשר. בשידורי החדשות שעדיין נקלטים במכונית אין כול אזכור לאירועים בכפר. התושבים מניחים שיש כאן עונש קולקטיבי שהטילה המדינה על הכפר. אבל מה הסיבה? יש למצוא סיבה ואשם ולהסגיר אותו לשלטונות כדי להסיר את המצור. אשם מוטל בדרך כלל על מי שהם החוליה הכי חלשה בחברה. בכפר הערבי ישראלי חסר השם אלה הם ה'ע'זאזוי' וה'דפאווה' כך נקראים בזלזול הפועלים הפלשתינים מעזה ומהגדה הגרים בכפר בתנאי מצוקה וללא היתרי עבודה, ויוצאים מידי בוקר לעבודתם בישראל שמחוץ לתחומי הכפר. הם, לדעת אנשי הכפר, האשמים בעונש חסר ההסבר שהוטל עליהם. הפועלים נשלפים ממגוריהם העלובים, מרוכזים באוטובוסים (ומי שרואה לנגד עיניו מראות אחרים, כל דמיון כנראה מקרי בהחלט) ומנסים למסור אותם לידי החיילים. שניים מהפועלים נורים למוות כהרף עין. המצור נשאר חסר פשר.

עם התמוטטות הסדר הקיים נפרץ כול גבול. קשוע אינו חוסך מבני כפרו ומן הקורא את המראות הקשים של ביזה, שוד, אלימות. אדם לאדם זאב. המשפחה הגרעינית מתכנסת בתוך עצמה ערוכה להתגוננות מפני מי שהיו עד לפני יום יומיים שכנים וידידים. לא אעשה כאן ספוילר ואספר את סוף הסיפור. תקראו. החדשות הטובות הן שלגיבור הוצעה משרתו מחדש. כתבתי בתחילת הסקירה שחשתי כמי ששקעה בבור. שבע עשרה שנה חלפו מיום שהתפרסם הספר ונראה כי במערכת היחסים בין יהודים ו'ערביי ישראל' אין כל חדש. אנחנו והם בבור עמוק.

בערב הקודם צפיתי בחדשות. מול עיני הלא מאמינות נסעו טנקים של צה"ל בתוך אום אל-פאחם. "תרגיל צבאי", הסביר דובר צה"ל.

צ'ונגדה (או: סיפור על מעשה טוב באמצע הדרך)

איבן דרור

תחילתו של הסיפור הזה במסע הרפתקאות של זוג הפנסיונרים תמר ואיבן דרור אל אחד מרכסי ההרים בטיבט. בדרכם לאגם קדוש בגובה 4,000 מטר מעל פני הים, השניים נלכדו בסופות שלגים ונחלצו בעור שיניהם לאחר כמה ימי חרדה על סף קפיאה. איבן דרור, תת-אלוף בפנסיה ואיש צוללות נודע, יצא לאחר שחרורו עם רעייתו תמר למסעות שעושים הצעירים לפני או מיד אחרי השרות הצבאי, אלא שהם כבר היו בני שישים פלוס. סיפורם על הצעירה הטיבטית צ'ונגדה מתחיל אפוא לאחר שניצלו מאותה הרפתקה במרומי ההרים המושלגים.

כאשר הגענו חזרה ללהסה בירת טיבט לאחר יום ארוך ומפרך על פרדות, הליכה ואוטובוס, היה כבר די מאוחר ועוד לפני שהספקנו להתרחץ נאמר לנו בקבלה שילדינו (בני ה-30 פלוס) חיפשו אותנו ושנתקשר מייד. הם היו מוטרדים שלא צלצלנו משום שיום לפני ראש השנה ויום אחרי ראש השנה היו ימי ההולדת של שני בנינו הבוגרים, בנוסף ליום ראש השנה עצמו, ולא צלצלנו אליהם, דבר שלא היה אופייני לנו. על אף שבאותם ימים לא היו ניידים והקשר היה לא פשוט, תמיד הקפדנו על קשר, והפעם כמובן לא יכולנו מחמת היותנו תקועים שם במרומי ההרים. סיפרנו להם על הרפתקאותינו בשלג ועל אף שאנחנו היינו מוכנים להמשיך בטיול כרגיל, הם הפצירו בנו שהפעם נוותר על ההמשך ונחזור ארצה. ויתרנו והתחלנו להתארגן לשיבה. לקח עוד כיומיים-שלושה עד שהכול סודר ועד אז הסתובבנו בעיר. נודענו בעיר, בקרב הקהילה האירופאית ובפרט בקרב הישראלים, כ"שני הזקנים המערביים שנתקעו בשלג". קיבלתי אז שיעור מאלף, שגם שימש אותי היטב בהמשך החיים והנה הוא: למחרת חזרתנו מהשלג הלכנו לסוכנות שממנה שכרנו את הרכב ופגשנו את הרופאה האמריקאית שנלכדה איתנו בשלגים, בהרים. היא אמרה שצריך לשלם לסוכנות הטיבטית תשלום נוסף של 50 דולר עבור הוואן ששלחו לחפש אותנו. אני אמרתי "מה פתאום, זה היה מחובתם" ואז היא אמרה: "תראה, כאשר היינו תקועים על ההר אמרת שאתה מוכן לשלם אפילו 20,000 דולר עבור הליקופטר שיחלץ אותנו. עכשיו משיצאתם בשלום מהסיפור אתה לא מוכן לשלם

למסכנים האלה שבקושי מתקיימים 50 דולר עבור עבודה שעשו בפועל כדי לנסות לחלץ אתכם?" נדמתי, שילמתי ולמדתי! בהמשך אותו יום קנינו קצת מתנות ותוך כדי, פגשנו בחורה ישראלית נחמדה מה-good doers (אגודת "עושי מעשים טובים") והיא אמרה לנו: "ראו, הייתה לכם הרפתקה לא פשוטה ממנה יצאתם בשלום, בואו תעשו מעשה טוב". מאחר וזה בדיוק תאם את הלך מחשבתנו באותה עת, שאלנו אותה על מה היא מדברת ואז היא סיפרה שהיא כבר נמצאת בטיבט זמן מה והכירה בחורה כפריה נחמדה מאד שבאה

צ'ונגדה

לעבוד אצל הדוד שלה במסעדה מתוך תקווה שתוכל ללמוד והדוד מנצל אותה וכמעט לא משלם לה, והיא, חבל שהיא תלך לאיבוד כי עושה רושם מצוין. הלכנו יחד עם הנערה הישראלית לפגוש את הצעירה הטיבטית במסעדה בה עבדה. אפשר לומר שמן הרגעים הראשונים היא שבתה את ליבנו. סימפטית, נעימת מראה והליכות ומדברת קצת אנגלית. חזרה פחות או יותר על מה שהישראלית סיפרה לנו ועוד הוסיפה קצת פרטים, סיפרה שאמה נפטרה די מזמן, אך יש לה אחות בלהסה וכן אבא ושלושה אחים נשואים בכפר הולדתה, שעוסקים בחקלאות. האבא, האחים והאחות אינם יודעים קרוא וכתוב והיא החליטה לצאת מן המעגל הזה ולכן באה לעיר. היא יודעת קרוא וכתוב, הרבה בזכות עצמה, אך לא מצליחה להתקדם. חקרנו קצת מה הייתה רוצה לעשות והיא אמרה שהייתה מאד רוצה להמשיך באוניברסיטה של להסה,

צ'ונגדה, בעלה ובנה

ללמוד אנגלית וסינית, כי אלו שתי שפות שיאפשרו לה להתקדם בטיבט או בסין. ביקשתי שתעריך במה כרוכה הגשמת שאיפתה, ובו במקום החלטנו שנממן לה את הלימודים. אך אז התעוררה הבעיה - איך נעביר לה את הכסף? לפשוטי העם בטיבט אין חשבונות בנקים, ולכן נאלצנו להסתמך על הסדר כלשהו. היה לי ספק רב אם יעבוד, אבל אמרתי לתמר "בואי ננסה" כי לא ידעתי דרך טובה יותר. וכך עבדה השיטה: היה עליי למצוא מדי פעם אנשים שנוסעים לטיבט, ולא היו רבים כאלה. השליח היה צריך למסור את הכסף לנזיר במנזר ג'וקהנג במרכז להסה. שם הנזיר היה TENZIN. הייתי המום, כי

השם טנזין הוא שם פרטי מקובל בטיבט, כאילו שהיית אומר בארץ "תמסור למשה". אך ראו איזה פלא, זה עבד כמו שעון שוויצרי במשך כל תקופת לימודיה. היא הייתה מאשרת לי בכל פעם במכתב שנמסר לשליח שהביא את הכסף. למזלה ולמזלי מצאתי מישהו שהיה נוסע באופן די קבוע והיה מבצע עבורי את השליחות. כעבור כ-3 שנים קיבלתי ממנה להפתעתי מכתב בו היא מאד מודה לנו על העזרה ומבקשת שלא אשלח לה יותר כסף משום שהיא לא זקוקה לו. היא מצאה עבודה באנגלית בסוכנות סיוע ליתומים. באותה עת היו בלהסה כ-100 סוכנויות כאלה והיא פגשה, הכירה והתחברה לבחור שעבד באחת הסוכנויות הללו והשתכר יפה. היא סיפרה שהם מסתדרים יפה ולא זקוקים עוד לעזרה. היושרה שלה מאוד מצאה חן בעינינו. הרי זה לא דבר מובן מאליו. דרך אגב, היא קוראת לנו הורים או parents ואנחנו מתייחסים אליה כאל בת מאומצת, על אף שלא עשינו שום פעולה פורמלית כזו. אני מניח שכבר ניחשתם, אבל על מנת למנוע כל ספק, השם המוזר בכותרת הוא שמה של בתנו המאומצת הטיבטית - צ'ונגדה.

צ'ונגדה ובנה

על יהירותם של רופאים

דוד סימה

כותרת הדברים שאני עומד לדבר עליהם היא: "גם הרופא הוא בן אדם, וגם הוא עלול לטעות". את הסלוגן הזה מנסים זו תקופה ארוכה להנחיל לציבור הרחב, ולדעתי די בהצלחה, אולם ישנה שכבה מסוימת שבה הוא כנראה לא נקלט מספיק, וזו שכבת הרופאים עצמם. ברצוני לספר על מקרה קיצוני אחד בו ההיבריס של הרופאים (תופעה שלצערנו רבים מאתנו, הקשישים, נתקלים בה) גרם לתוצאות טרגיות.

ראשית, כמה מילים על עצמי. יליד הארץ בשנת 1933, עובר מסלול טיפוס של גן ילדים, בית ספר עממי, בית ספר תיכון, חניך נלהב של השומר הצעיר, ומצטרף כגרעין השלמה לקיבוץ ברעם בגליל העליון על גבול הלבנון. שם אני פוגש את עליזה שעתידה להיות אשתי. מכיוון שעליזה היא הנושא של דברי, אני עובר בשלב זה להיכרות איתה. ילידת רומניה בשנת 1933, את ימי מלחמת העולם השנייה עברה ברומניה, ובשנת 1951 עלתה עם הוריה לארץ. כאן היא הצטרפה לחברת נוער בקיבוץ גן שמואל, ואחר כך עברה עם הגרעין שלה כהשלמה לקיבוץ ברעם. בשנת 1955 אנו נישאים

וביחד עוברים את המסלול של עזיבת הקיבוץ, יציאה ללימודים גבוהים, יצירת משפחה, וששים וארבע שנות נישואים מאושרים.

עליזה מקדישה את זמנה במערכת החינוך כמורה לילדים כבדי שמיעה, ובמקביל מגדלת את ארבעת ילדינו, שכבר פרשו את כנפיהם וכבדו אותנו באחד עשרה נכדים ושני נינים. שנינו פורשים לגמלאות פחות או יותר באותה התקופה וממלאים את ימינו רק בנושאים הגורמים לנו סיפוק ועניין. עליזה מתעניינת בלימוד שפות ומשתתפת בקורסים ללימוד ספרדית ויוונית, משתתפת בקורסים והרצאות במסגרת אוניברסיטת חיפה, מוזיאון טיקוטין, הסתדרות המורים, בית אבא חושי, וחוגי בית במסגרות חברתיות. אנו מתנדבים לחלק אוכל מידי שבוע למשפחות נזקקות לפי הכוונה

עליזה סימה ז"ל

של המחלקה הסוציאלית בעיריית חיפה. עליזה אוהבת טבע, ויוצאת כל בוקר לטיול בו היא פוגשת כל צמח, ממוללת אותו ודואגת להגדיר אותו ואם ניתן, גם לגדל אותו בעציץ או בגינה שליד ביתנו. את כל זה סיפרתי לכם כדי להדגים איך גילו הביולוגי של האדם אינו אומר כלום על מצבו הנפשי או הפיזי.

בחודש יוני 2019, בעת שערכנו קניות לקראת חוג בית שהיה אמור להתקיים אצלנו, נפלה עליזה ושברה את מפרק הירך. הועברנו לבית החולים, ושם למחרת נותחה עליזה להחלפת הפרק. מיד לאחר הניתוח, עם המעבר למחלקה האורטופדית, התלוננה עליזה על כאבים בלתי נסבלים לאורך הרגל המנותחת, וביקשה שיזמנו מישהו ממחלקת כלי דם כדי שיבדקו לה את תקינות זרימת הדם. הרופא במחלקה טען שהכאבים הם תופעה ידועה, עקב זריקת האפידורל שהיא קיבלה בזמן הניתוח, והם יעברו תוך עשרים וארבע שעות. למעשה, במציאות, היה לה עורק פגוע, וזרימת דם בלתי סדירה לרגל.

כך עברו להם שלושה ימים של כאבים בלתי פוסקים בהם, למרות בקשותינו החוזרות והנשנות, הרופא עמד בעקשנות על דעתו, וסירב לשלוח את עליזה לבדיקת דופלר או לערב רופא כלי דם. בלילה השלישי, עקב הכאבים הבלתי פוסקים, נמצאה סוף סוף רופאה תורנית שהסכימה לשלוח את עליזה לבדיקת דופלר, אולם מכיוון שהתור לבדיקה התארך, והבוקר הפציע, והרופא הגיע, הוא ביטל את התור והודיע לנו שעליזה נשלחת לבית חולים שיקומי. כששאלתי אותו איך שולחים אותה במצב כזה, כאשר היא לא מצליחה להעמיד את רגלה על הרצפה, אפילו בעזרת פיזיותרפיסט, הוא ענה לי שהוא בדק אותה בבוקר עם רופא בכיר והכל בסדר. ואני, בתמימותי האמנותי לו במקום לחולל שערוריה, כי הרי הוא רופא והוא בוודאי יודע. כשהגענו לבית החולים השיקומי הם מיד הבחינו שהרגל במצב גרוע, ולמחרת בבוקר שלחו אותנו חזרה לבית החולים. שם, לבסוף, רופא כלי הדם אבחן שיש עורק פגוע, ועקב הזמן שעבר ללא טיפול, יש נמק קשה בשרירי השוק ויש צורך מידי לתיקון העורק ולניקוי הנמק על ידי פתיחת שני צדי השוק והוצאת החלקים הפגועים. הניתוח בוצע עוד באותו הלילה, כאשר כבר היה ברור שנגרמו נזקים שאת שיעורם עוד לא יכלו לאמוד. עתה היה עלינו להמתין לאיחוי החתכים שנעשו בניתוח, ואז יוחלט על המשך הטיפול. במקביל, התבשרנו שחיידק עמיד תקף את עליזה, אך זה סוג של חיידק שהמערכת החיסונית של הגוף יודעת להתגבר עליו תוך מספר חודשים, כך שזה לא צריך להדאיג אותנו. כנראה שהחיידק לא הפנים את הדיאגנוזה הזאת, וכך למרות כל המאמצים להגיע למצב של איחוי החתכים וניקוי סופי של הנמק, הדבר לא צלח. במשך מספר שבועות ניסו בכמה ניתוחי הטרייה חוזרים ובדרכים שונות אחרות, להגיע לניקוי סופי של הנמק שחזר והופיע כל פעם מחדש, ובסופו של דבר גם בוצע ניתוח לכריתת הרגל, שממנו עליזה כבר לא הצליחה להתאושש.

ברצוני להביא בפניכם קטע משתי חוות דעת של רופאים מומחים שבדקו את מהלכי הטיפול: מומחה לכירורגיה אורתופדית, מנהל המחלקה האורתופדית באחד מבתי החולים הגדולים עיין במסמכים הרפואיים

וחיווה דעתו לעניין הטיפול הרפואי שקיבלה המנוחה: (1) "...היו מספיק הזדמנויות לבדיקה גופנית מדוקדקת ולטיפול לחידוש אספקת הדם לרגל שהיה מציל בסבירות גבוהה מאוד את רגל ימין ואת חיי המנוחה עוד בטרם הועברה למרכז השיקומי." (2) מומחה לכירורגיה כללית ולכירורגית כלי דם באחד מבתי החולים הגדולים עיין במסמכים הרפואיים וחיווה דעתו לעניין הטיפול הרפואי שקיבלה המנוחה וקבע כי: "...אבחון מוקדם, כבר לאחר הניתוח (להחלפת פרק הירך) או במהלך האשפוז, היה מביא לניתוח לחידוש זרימת הדם בשלב מוקדם יותר, ובסבירות גבוהה היה מציל את הגף ואת חיי המנוחה."

שתי מסקנות שבגללן גוללתי את הסיפור לפניכם: האחת מתייחסת לרופא המטפל. לילות רבים הרהרתי וניסיתי להיכנס למוחו של הרופא. דמיינתי שהוא רואה לפניו אישה קשישה, בת שמונים ושש, שעברה ניתוח פשוט יחסית, והיא קצת מתפנקת ומתלוננת על קצת כאבים. הוא מחליט שאין ממש בתלונותיה, ואפשר לתת לה לנוח קצת, ולשלוח אותה לשיקום. הדעה הקדומה והנחרצת, וההירות של "אני יודע יותר טוב מכל אחד אחר" עיוורה את עיני הרופא ואטמה את אוזניו. אם הוא היה מאזין לתלונתה על כך שהיא מרגישה שהרגל מתנפחת עד כדי פיצוץ מצד אחד, ומצד שני הרגל ממש קפואה, שאלה הם סימפטומים ברורים לבעיה בזרימת הדם (אפילו לפי הגוגל), סביר שעליזה הייתה היום אתנו. יהירות זו צריכה להעלם. יש לשמוע וגם להאזין לתלונותיו של החולה, גם אם הוא קשיש, ולהתייחס אליהן ברצינות. ואשר לרופא הבכיר: רופא זה אמור לחתום חתימה שניה על טופס שחרור החולה לשיקום, יחד עם הרופא המטפל. רצה הגורל ובאחד הפעמים במשך האשפוז הארוך של עליזה היא הייתה אמורה, מסיבות פנימיות של בית החולים, לעבור מהמחלקה בה היא הייתה מאושפזת, למחלקה שבאחריותו של הרופא הבכיר. בביקורו אצלה, שאלתי אותו אם הוא ראה אותה אי-פעם, והוא ענה שהוא אינו זוכר. סיפרתי לו שהוא חתום על טופס השחרור שלה, ותשובתו הייתה, האם אני מודע בכלל על כמה טפסים הוא חותם בכל יום? משל אמר – לחתימתי אין כל ערך.

נזכרתי שגם אני, במסגרת עבודתי, הייתי חותם חתימה שניה על המחאות כספיות, לפעמים בלי לדעת בפרטים על מה אני בדיוק חותם, אבל פה מדובר על חיי אדם. להערכתי, הרופא הבכיר לא ראה את עליזה כלל, ואם הוא אכן כן ניגש אליה, גם הוא היה שבו בעמדה הנחרצת של הרופא המטפל. חשוב לי לציין שלא הייתה כוונתי שתתקבל מסקנה שאני מטיל כעין אשמה גורפת על כלל הרופאים. ההיפך הוא הנכון! עבודת הרופא היא עבודת קודש, ויבורך כל מי שמקדיש את עצמו למשימה זו. אלא שתמיד צריך לעמוד לנגד עיניו של כל אחד מהם הצורך לנהוג בענווה, בסבלנות ובצניעות כלפי המטופל, ובמיוחד המטופל הקשיש.

"ידישה פיראטן" או: היהודים כמגלי ארצות

אברהם פאר

יהודי חצי האי האיברי שיחקו תפקיד חשוב בתגליות של הצי הפורטוגזי (Portuguese Discoveries) שהחלו ביזמתו של הנסיך הנרי "הנווט" (Henry the Navigator) במאות ה-15 וה-16. החל מימי הביניים ועד תחילת פעילותו של הנסיך, יהודים התבלטו כמומחים באסטרונומיה, קרטוגרפיה ומתמטיקה, בנוסף לכישוריהם ומומחיותם במסחר וכלכלה.

בעקבות הפרעות ביהודים בשנת 1391 (גזרות קנ"א) ועד גירושם מספרד ב-1492, יהודים רבים התיישבו בפורטוגל וביניהם אסטרונומים וקרטוגרפים מומחים כגון אברהם זקוטו (Abraham Zacuto), יוסף וסיניו (Jose Vecinho), ופרו נונס ((Pero Nunes).

תרומתם של המדענים היהודיים נמשכה תקופה ארוכה. מדע הניווט המודרני היה קשור קשר הדוק ליהודים שהיה להם ניסיון כמלחים וכנווטים של אניות. הניווט הבלתי פורמלי, ללא ביסוס מדעי, הפך לתהליך מדויק עם פיתוח משוואות מתמטיות מורכבות ומכשירים חדשניים. בשנת 1500 אפשר כבר למצוא באניות מכשירים המסוגלים לקבוע במדויק מיקומם של כלי שייט בנוסף למפות מאד מדויקות.

כדי לנווט בבטחה נדרשו שלושה אלמנטים:

1. הכלים – החשובים שבהם הקואדרנט (Quadrant) והאסטרולב (Astrolabe).
2. הלוחות האסטרונומיים – שבלעדיהם השימוש במכשירים היה מוגבל.
3. תיאוריה והבנה לעומק של אסטרונומיה ו/או קוסמולוגיה.

הידע הבסיסי על כדור הארץ הוא עתיק, וכבר בתלמוד ירושלים (המאה השניה עד הרביעית) ניתן לראות את תיאור מבנה היקום בצורת כדור. בספר הזוהר למשל, נאמר שכדור הארץ מסתובב על צירו כמו כדור. כך, בעוד כשבמחצית האחת של העולם יום, במחצית השנייה חושך.

אחת העבודות החשובות בנושא האסטרונומיה הייתה "צורת הארץ", ספר שנכתב ע"י אברהם בר חייא (1070-1136) בראשית המאה ה-12 בברצלונה. הספר דן בהיווצרות השמיים והארץ. מטרת הספר ללמד מושגים ראשוניים של מתמטיקה ואסטרונומיה. עבודה חשובה נוספת הייתה "יסוד עולם" שנכתבה בטולדו ב-1310 על ידי יצחק בן יוסף הישראלי. הספר נכתב לשם הסברת הלוח העברי ודן ביסודיות בתנועות השמש והירח בעזרת הגיאומטריה והטריגונומטריה הכרוכה בכך ואף מספק טבלאות מפורטות. בחצרו של המלך אלפונסו "החכם" בטולדו, הורכבו בין השנים 1262-1272 הלוחות האלפונסינים המפורסמים על ידי שני אסטרונומים יהודים: יצחק בן סיד ויהודה בן משה הכהן (או יהודה מוסקה). בעבודה זו אנו מוצאים בפירוט את "הטבלאות" המפורטות לקביעת מיקום הכוכבים במרחב השמימי.

במאה ה-15 הנסיך אנריקה "הנווט" (1394-1460), שהכיר את המסורת המדעית של היהודים, הצליח למשוך אותם לפורטוגל. הוא הקים קבוצת מדענים שהייתה חלק מבית הספר סגראס (Sagres) המפורסם שבדרום פורטוגל, ותרם בצורה משמעותית לכל תחומי השייט ולהצלחת המסעות הימיים הפורטוגזים. המלך ז'ואו הראשון (1357-1433) ואביו של אנריקה "הנווט", הגדיל והעניק זכויות והטבות רבות למדענים

היהודים בהכירו את מומחיותם לפתרון הסוגיות המדעיות, כגון קביעת מחזורי הירח וגאות ושפל, תוך שימוש בחישוביו של האסטרונום היהודי אברהם קרקס (Cresques).

בני משפחת קרקס בלטה במשך דורות במומחיותם באומנות הקרטוגרפיה. אברהם, מחבר האטלס הקטלוגי (1375) או מפת העולם - Mapa Mundi - קיבל את התואר "מומחה (מאסטר) למפות ומצפנים". היו יהודים נוספים אשר בלטו גם בתחום בניית מכשירי מדידת זוויות אסטרונומיות. הקואדרנט היה מכשיר שהתבסס על קביעת מומחה לבנית שעונים ומכשירי מדידת זוויות אסטרונומיות. הקואדרנט היה מכשיר שהתבסס על קביעת גובה כוכב הצפון ואיפשר לקבוע את קו הרוחב בו נמצאת הספינה. מכשיר חשוב נוסף, האסטרולאב, מילא תפקיד מהותי בניווט, מכיוון שהוא היה המכשיר המדויק ביותר הקיים למדידת הזווית של השמש בצהריים מעל האופק (הצהרה). האסטרולאב אומץ על ידי אסטרונומים ואסטרוולוגים בחצי האי האיברי, ששלטו בבנייתו, בשימוש ובשווקו מתוך מערכת של הסכמים שנערכו בערבית, בעברית ובלטינית.

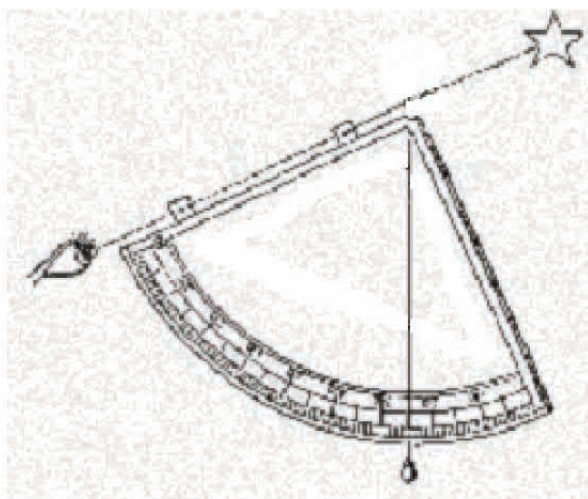
המלך ז'ואו השני (1455-1495) ייסד את ועדת המתמטיקה. עבודתם התיאורטית של מדענים יהודיים הוערכה מאוד על ידי המלך, שהזמין אותם להצטרף לוועדתו. ביניהם היה אברהם זאקוטו (1450-1510), רופא, אסטרונום ומתמטיקאי, יליד סלמנקה שבספרד, שם בילה את ילדותו ונעוריו. הוא צאצא של משפחה ותיקה שהתיישבה בצפון חצי האי האיברי לאחר הגירוש מצרפת, בראשית המאה ה-14 (1309). זאקוטו נמלט מספרד לפורטוגל לאחר שאולץ להתנצר ב-1492. "האסטרונום של המלך", כך כינו אותו. בידיו של כריסטופר קולומבוס היו הלוחות של זקוטו שנמצאים בספריית קולומבינה שבפורטוגל ועליהם הגהות והערות שביצע קולומבוס עצמו. זאקוטו ערך ועיצב את אוסף הטבלאות המתמטיות עבור אוניברסיטת סלמנקה. הוא כתב בעברית את "החיבור הגדול" - האלמנאך התמידי (Almanach Perpetuum). הטבלאות חושבו לשנת 1473 וכנראה שהטקסט של האלמנאך נכתב בתאריך זה. הספר איננו ספר תיאורטי לאסטרונומיה, אבל הוא משחזר את תנועת הכוכבים בהתייחס לקואורדינטות אסטרונומיות מסוימות הנקראות Efemerides (מעין לוח שנה אסטרונומי). בנוסף לטבלאות יש מערכת הוראות שמטרתן להסביר את השימוש בהן לקביעת מיקום הכוכבים, זמן הליקויים ושימושים אחרים בעלי אופי אסטרונומי ואסטרוולוגי. לאלמנאך התמידי חשיבות רבה למסעות הימיים הפורטוגזים ואף שימשו את וסקו דה גאמה בהפלגתו להודו ביולי 1497. לצורך זה הספר עודכן מחדש בלייריה שבפורטוגל בשנת 1496 על ידי המאסטר היהודי ז'וסה וסיניו שנזכר לעיל (ויסיניו באותו זמן כבר נחשב ל"נוצרי חדש" לאחר שאולץ להתנצר בספרד בשנת 1492). עם עלייתו של המלך מנואל הראשון לאחר מות אביו ז'ואו השני, נאלץ שוב אברהם זאקוטו להימלט מפורטוגל ב-1496 וכך הגיע לתוניס. כעבור זמן עבר לטורקיה ומשם לדמשק, שם נפטר בשנת 1510. סחר החליפין בין אירופה לבין סין והודו התקיים זה מאות בשנים בדרך היבשה. אולם עם כיבוש קונסטנטינופול בידי האימפריה העות'מאנית המוסלמית בשנת 1453 הפכה הגישה למחוזות אלו קשה ומסוכנת. פורטוגל, שפרחה כתוצאה מתגליות משמעותיות לאורך חופה של אפריקה, שאפה לגלות את הדרך להודו בכיוון מזרח.

לעומת התפישה של המלך ז'ואו השני, כריסטופר קולומבוס, שנולד באיטליה ויש אומרים שהוא ממשפחה של אנוסים שברחה מספרד לאחר הפרעות של 1391, שאף למצא את הדרך להודו בהפליגו מערבה. פיתוח טכנולוגי חשוב אשר איפשר לקולומבוס להגשים את חלומו היה הקרוולה. בחסותו של הנסיך הפורטוגזי אנריקה ה"נווט" פותחה ספינה מסוג חדש בעזרת יועציו, ביניהם מומחים יהודים. הספינה הייתה קלה ומהירה, ועשויה קורות עצי אורן ואלון לעומת אניות אחרות ששימשו למסחר בים התיכון. ספינות אלה

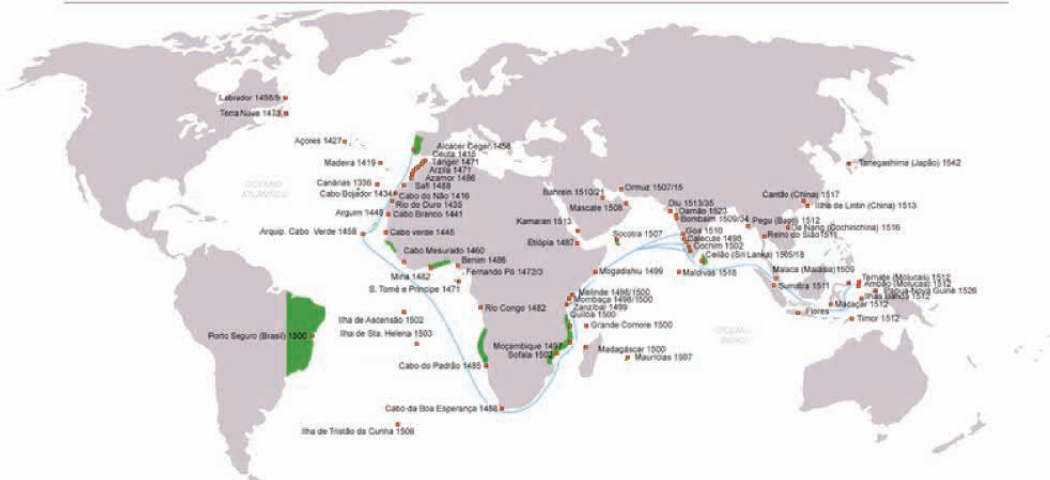
יכלו, בנוסף להפלגה בסמוך לחופים, גם להפליג בקלות בלב ים, לשוט ברוחות הסערה ולעבור מרחקים גדולים בזכות כושר התמרון הרב בו ניחנו והיכולת להפליג בזווית לכיוון הרוח. ביצועים אלה התאפשרו בזכות המפרש המשולש - המפרש הלטיני. לאחר מאמצים רבים כריסטופר קולומבוס הצליח להשיג מימון להפלגת משלחת של שלוש אניות למציאת דרך להודו בהפליגו מערבה. באמצעות שני יהודים שהתאסלמו, לואיס דה סנטאנגל וגבריאל סאנצ'ס, אשר מימנו למעלה ממחצית מההוצאות, שוכנע המלך הספרדי לממן את היתרה. עם יציאתו של קולומבוס לים, הוא כתב ביומן ההפלגה משפט מאד משמעותי: "ביום בו גורשו היהודים מספרד התחלתי את הפלגתי". האדם הראשון שקיבל מקולומבוס את הידיעה על גילוי אמריקה לא היה המלך, כי אם חברו לואיס דה סנטאנגל. עם מותו, קולומבוס השאיר את כל רכושו לחבריו המומרים. לסיכום, בחיבור זה הובאו דמויות מייצגות בלבד של יהודים שתרמו רבות להתפתחות הספנות העולמית. כמובן שתרומה זו באה בנוסף לתפקיד שיהודים רבים מילאו בשטח המסחרי והכלכלי. יהודים רבים שימשו יועצים חשובים בבתי המלוכה בחצי האי האיברי וההשתתפות הפעילה שלהם במסחר עם המושבות החדשות הוסיפה תמריץ להמשך והגברת הרצון לתגליות נוספות.

האסטרולאב

הקוודרנט

מפת התגליות הפורטוגזיות במאות ה-15 וה-16 (1415-1543)

כיצד נגמלתי מעישון או: לילה בקהיר

מיכה לימור

את השאיפה הראשונה מסיגריה ינקתי על גג בניין הפנימיה של בית הספר הימי ברחוב ההר 82 שבחיפה (כיום שדרות הציונות). שיכור מהנוף הקסום של המפרץ והנמל מכאן, הגן הפרסי השכן מכאן והכרמל המתנשא מעלינו מכאן, מוקף חברי כיתה חדשים, רמים בקומה ובגיל, חשתי את העצמאות הנערית בכל עוצמתה המפתה. טרם מלאו לי אז 14. מישהו הצית סיגריה, הגיש לסיבוב, מצצתי לראשונה בחיי, השתנקתי, השתעלתי, חשתי כבוגר בין בוגרים.

תלמידי בית הספר הימי על גג הפנימיה בדרך ההר 82 בחיפה (היום שדרות הציונות)

לעתים נדירות נזקקתי שוב להפגנת בגרות ועצמאות מן הסוג הזה במהלך ארבע שנות לימודי בחיפה ואחר-כך בעכו, שאל חופה הועתקו בית הספר והפנימיה. הצורך לביטוי אמיתי או מדומיין של אישיות בגירה קיבל את סיפוקיו מפעילויות רבות אחרות. רק בסיום הלימודים והבחינות, טרם מלאות לי 18, כקדט על אניית

נוסעים (ירושלים-שתי ארובות) התמסרתי להרגל העישון. מחמת גילי הושהה גיוסי לחיל הים, ובינתיים על אניית הנוסעים הוקפתי בקציני-ים בכירים ובוגרים שהתאפיינו בעיניי השוחרות בגירות ועצמאות מסוג חדש, גם בעישון. זה היה המודל וכך השתעבדתי להרגל. כל יום קופסה "פליירס" ולאחר זמן "קנת" עם פילטר לבן. גבר שבגברים. ימאי שבימאים. וכעבור שנים והפלגות, עיתונאי שבעיתונאים, תמיד עם בדל סיגריה שמוטה לשפתיו באמצע האקשן.

כעבור 22 שנות עישון רציף, במהלך מסיבת-קוקטייל משובבת נפש בלונדון, שם שהינו משפחתי שהתרחבה ואני בשליחות הטלוויזיה הישראלית, הקניטני מנהל "אל-על" בבירה הבריטית חיים סנדרסון (אבא של דני סנדרסון הנודע, מייסד להקת "כוורת"): "אתה מכור.

הורס את הריאות. בחיים לא תוכל להיגמל". "בוא נתערב" הגבתי מאותגר, "מה אתה נותן לי אם זאת

האחרונה" מוחט את הסיגריה שבידי אל תוך כוסית השמפניה הוורודה. "כרטיס טיסה לונדון-ת"א-לונדון חינם". "ואיך תדע שאכן התנזרתי לחלוטין?" תהיתי. "אם מתנה (רעייתך) תעיד באוזניי, שלושה חודשים מהיום, שהפסקת לעשן, זכית בהתערבות." מה יכול לבקש כתב זר בארץ גלותו? כרטיס חינם למולדת. נפלא. תקענו כף.

מקץ שלושה חודשים איששה מתנה באוזניו שלמרבה הפלא, האיש שלה חדל מלעשן. אין מאפרות בכיור. אין עשן ברכב. אין סיגריות בבית, אין עשן, אין ריח. היא מאושרת. הילדים מאושרים. יש הכנסה פנויה. אמרה אמת. בלמתי את ההתמכרות באיבה. "מצטער" אמר לי סנדרסון קשישא "לא יכול לקיים את התחייבותי, אין כרטיס לביקור מולדת חינם." "מה קרה?" תהיתי באכזבה גלויה "מנהל סניף תעופה בכיר אמור לקיים הבטחות, לא?" "אז ככה" הסביר לי האיש קטן המידות והצנום (דני סנדרסון ירש את קלסתר אביו), "לפני כמה ימים הזמנו את דיסנצ'יק, עורך "מעריב", לטיסה ניו-יורקה. כשנחת נחיתת ביניים בלונדון, חל עיכוב טכני והנוסעים הושהו שעות בשדה בלי הזמנה לארוחה או לטרקלין מנוחה. דיסנצ'יק התעצבן ופרסם כתבת נזיפה ביקורתית בעיתונו. מנכ"ל "אל-על" התעצבן – לא רק מזמינים גם חוטפים על הראש? – והוציא הוראה: מתבטל נהוג הזמנת עיתונאים לטיסות חינם." "סיפור יפה" עניתי לו "אבל התחייבת, אז קנה לי כרטיס..." בצחוק כמובן. אמנם התאכזבתי, אבל הודיתי להזדמנות שנקרתה לי להיגמל מהעישון ושמחתי בשמחת רעייתי וריאותיי. אלא שבכך לא תם ונשלם הסיפור.

ראש הממשלה מנחם בגין "מדליף" לי בעת המו"מ לשלום

הימים ימי המשא ומתן בין בגין לבין סאדאת על תנאי הסכם השלום. ב-26 במרס 1979, לאחר כשנתיים של מו"מ נפתל (על חוויותיי כמי שכיסה כמה מפרקיו אספר בנפרד), נועדו

בגין וסאדאת על מדשאת הבית הלבן בושינגטון וחתמו על הסכם השלום. באותו לילה החל מרוץ נסער בין עיתונאים ישראלים מי יהא הראשון לנחות בקהיר על מנת לסקר את השלום המיוחל משם. "אם אתה משיג אשרה לקהיר בדרכונך הישראלי," אישר לי בטלפון מנהל הטלוויזיה ארנון צוקרמן מירושלים, "צא לדרך!". בעוד היקום מעכל, מתלהב, מוחא כפיים לשלום הטרי אני מסתער על "הצד השני" בשגרירותנו הלונדונית (שלוחת המוסד), מקבל תדרוך בטחוני קצרצר והסכמה שבשתיקה לבקר במצרים ואץ-רץ לשגרירות המצרית,

אהוד יערי

אף היא ברובע קנסינגטון, כמטחוי קשת משגרירותנו. כבר שעת ערב מאוחרת, וניכרת התרגשות גדולה מההתפתחות המדינית הסנסציונית. תריסר עיתונאים בריטים ואירופאיים צרים על הקונסוליה, מבקשים ויזה, אני הישראלי היחיד, אטרקציה בשטח שהיה עד לפני כמה שעות שטחה של מדינת אויב. למרבה התמיהה והשמחה אני מקבל תוך שעה אשרת כניסה למצרים בדרכוני הישראלי. היסטוריה. אני מבשר למנהליי בירושלים

ושומע שגם שם יש התרוצצות, תחרות פרועה מי יהיה הראשון. חוצבים וכורים מסילה לקהיר אהוד יערי כמובן, ויקטור נחמיאס (ז"ל ממוצא מצרי), אלכס גלעדי, רון בן-ישי ועוד כמה עמיתים בעלי דרכונים זרים, כולם משייפים ציפורניים, מקשיחים מרפקים, מעניין מי יגיע ראשון. בירור דחוף אצל סוכן הנסיעות של הבי.בי.סי, המשרת גם את משרדי רשות השידור שלנו בלונדון, מעלה שג'מבו של "אייר אינדיה" יוצא תוך שעתיים לדלהי עם חניית ביניים בקהיר. אבל יש מקום רק במחלקה ראשונה. צוקרמן – שפירוש שמו בעברית 'איש מתוק' – שולח לי בטלפרינטר "בסדר. מחלקה ראשונה." מזדמנת בדרכי אפוא הפעם הראשונה בחיים (וגם האחרונה) שבה אני מוזמן להשתקע במושב הרך במיוחד של המחלקה הראשונה במטוס ג'מבו. גן עדן. שמפניה, פירות, כרית מיוחדת, אני מפלס את דרכי בקריירה ובשמים תוך התרגשות הולכת וגוברת, מעל שמי צרפת ואחר-כך הים התיכון בואך מצריימה. כשעה טרם הנחיתה מגיעה לכורסתי/ מיטתי הדיילת ההודית העוטה סארי משי מרפרף ומגישה לי קופסת עץ-זית מהודרת ובתוכה סיגריה אחת, פילטר זהוב, לא זוכר את שם היצרן, אבל ברור שזה גנדור אצילי של בני המעמד הגבוה הטסים במחלקה ראשונה. סיגריית זהב בקופסת עץ. פיתוי הודי. עכשיו אני מאשים את מנעד הרגשות המציף אותי – חששות מהרחוב המצרי, התלהבות מסיקורו של השלום במצרים, אי-ידיעת הצפוי, סקרנות אין-קץ – ואני מפר את נדר הגמילה, מצית את הסיגריה ויונק עמוקות את העשן המתקתק.

הכאב הצורב והחד התנפל על ראשי כבאבחת חרב. כשנגעו גלגלי המטוס במסלול הנחיתה בקהיר ביקשתי להתעלף, למות, לעקור את האונה המענה ממוחי. גידפתי את הסיגריה, את המחלקה הראשונה, את הסארי העדין של הדיילת ההודית. רופאה רוסיה שישבה במושב סמוך אבחנה את מצוקתי והציעה לי מיד כדור הרגעה. מעלתי בתדרוך הבטחוני ובלעתי שניים, אולי יוקלו ייסורי. עד שהגעתי לדוכן ביקורת הדרכונים בשדה התעופה בקהיר אכן הוקל לי מעט, אך שם המתין כאב ראש מסוג אחר. שני גברתנים מצריים חפזים בחליפות, נעימי סבר אבל קשוחים בכוונותיהם ונחרצים בדיבורם ביקשוני להתלוות אליהם. הם נטלו את דרכוני, הביעו סיפוק מן השלום שקיים מאז אתמול בינינו אבל... רק ראש לשכתו של הנשיא

יכול לאשר כניסת ישראל למצרים ובשעה זאת נשיא מצרים ופמלייתו בדרך, באוויר, מושינגטון למרוקו, לפגישת תדרוך עם המלך. אין מי שיאשר את כניסתי למצרים. עליו ללון אפוא בחדר אירוח שיעמידו לרשותי בשדה התעופה, ומחר נראה....

זה היה לילה ארוך ומפחיד. חדר האירוח אמנם נוח ונקי, מיטה סבירה ומצעים נעימים, אבל הדלת נעולה על בריח מבחוץ, אין חלונות, והשומר היושב לפתחה במסדרון, מצידה השני של הדלת, נוחר קלות. זכיתי להיות העיתונאי הישראלי הראשון בקהיר, לילה אחד, מאחורי דלת נעולה. כיוון שמדרך הטבע נדדה שנתי, יכולתי לעקוב אחר התפוגגותו הגמורה של כאב הראש ילוד הסיגריה ההודית. עם שחר הגיעו וחילצוני שני מלוויי, עדיין חפזים בחליפותיהם הרפרזנטטיביות, "אין זמן לארוחת בוקר" התנצלו "המטוס שלך לאתונה ממריא מיד". כך נודע לי שאני "נשלח" לאתונה. בדרך למטוס שוב דיברו בשבח השלום, ביקשו סליחה על אי הנוחות שנגרמה לי, "האישור לכניסתך בדרך, יגיע לשגרירותנו באתונה תוך יומיים, מקסימום שלושה" הבטיחו "תבדוק שם מחר". למחרת, בעודי באתונה, נחת אהוד יערי בקהיר עם דרכונו הבריטי והורשה להיכנס לקהיר. אחר כך הגיע גם אלכס גלעדי בחסות חברת טלוויזיה אמריקנית. לאחר בירור נעדר תוצאות בשגרירות המצרית באתונה, שקעתי בתסכולי והטבעתי את יגוני במשקה אוזו בחברת ארנולד שרמן, מנהל סניף "אל-על" באתונה. מקץ שלושה ימים שלא הניבו לא אשרת כניסה למצרים, אף לא המראה מטאורית בקריירתי, יצאתי לדרכי בחזרה ללונדון, למשפחתי ולמשרדי. מלכתחילה נתמנתי לכתב באירופה של רשות השידור ולשם הוחזרתי מהמזרח התיכון בבושת פנים. אלא שהישג אחד רשמתי ברזומה: שוב לא תבוא סיגריה לשפתיי. מעישון נגמלתי סופית.

הנשיאים קרטור וסאדאת, ראש הממשלה בגין ושר החוץ דיין מסכמים את המו"מ לשלום בקמפ-דייוויד

בתי הורים

קונצרט של התזמורת הסימפונית חיפה ב"פסגת-חן"

זאת הייתה הפתעה אמיתית. קונצרט של תזמורת סימפונית באודיטוריום של בית הדיור המוגן "פסגת-חן". לקונצרט קדמו מגעים ארוכים וממושכים בין ה'תרבותניקיות' של בתי הדיור המוגן של הארגון לבין הנהלת התזמורת. היה כאן אינטרס משותף. התזמורת חשקה במסע יחסי ציבור לרכישת מנויים, עם חידוש הופעותיה לאחר חודשי הקורונה המתמשכים. והנהלתה של התזמורת חושקת במיוחד בציבור האיכותי והידוע בחיבתו העזה למוסיקה קלאסית, ציבור דיירי הבתים של ארגון "פסגות כרמל" (פסגת-חן; פסגת אחוזה; פסגת ראשוני כרמל; פסגת תשבי; פסגת רעות קריית-ביאליק). ואילו דיירי הבתים כמובן חושקים בקונצרט כזה אצלם בבית. וכך התארגן בסופו של דבר הקונצרט שהתקיים באמצע חודש נובמבר וכינס אל האודיטוריום של "פסגת-חן" דיירים מכל הבתים של הרשת בחיפה.

היצירות שנוגנו היו משל מוצרט בטהובן ויוצרים קלאסיים אחרים ולקינוח יצירת ג'אז הומוריסטית. הכול הצטרפו במחיאות כפיים. "חגיגת תרבות מהנה ומעשירה" סיכמה אחת מהדיירות. וסיכם יו"ר ארגון "פסגות כרמל" מר בני זוסמן: "אחרי תקופה ארוכה שהיינו בסגרים, אני שמח מאד שאנחנו יכולים לאפשר לדיירינו ליהנות, אצלנו בבית, מקונצרט של הסימפונית". "פסגת-חן", הבית המארח, ערך את הערב באופן מופתי תוך שמירה קפדנית על הנחיות הקורונה והקפדה קיצונית על עטיית מסכות לאורך כל זמן הקונצרט.

משולחן הקהילה

בתשבע וייס, מנהלת הקהילה

חברים יקרים,

שנה אזרחית חדשה בפתח. השנה שחלפה היתה מאתגרת לכולנו. תחילתה בסגר (רביעי), לאחריו תקופה של חשש ואי וודאות. בהמשך השנה נכנסו לתקופת קבלת חיסונים-חיסון מספר שלוש. מדינת ישראל הפכה לחלוצה גם במתן חיסון שלישי באופן נרחב לתושבים. עברנו לתקופה נוחה יותר, של תקווה והרגשה אישית בטוחה יותר, בעיקר בסביבה של "מחוסנים".

בקהילה ניסינו להמשיך ולהרחיב את הפעילות. החזרה לפעילות מדורגת ואיטית. עדיין קיים החשש. עם זאת, אני סבורה שהצלחנו לשמור על חוט מקשר בין כולנו.

גם בשנה זו צרפנו חברים חדשים לארגון. החלטת הוועד המנהל להוריד השנה את גובה דמי החבר ובמקביל לאפשר לצרף ללא עלות את הבנים והבנות של חברי הארגון, וודאי תרמה למינוף ולעידוד להצטרף לארגון. בשנת 2021 הצטרפו 50 חברים חדשים.

בחג החנוכה יתקיים מפגש חברים. מפגש תרבות שיכלול את הצגת הארגון ופועלו, הרצאה של העיתונאי וסגן יו"ר הארגון מיכה לימור, בשילוב עם האווירה השמחה של חג החנוכה, הדלקת נרות, אכילת סופגניות ושירי חנוכה.

אני תקווה שברוח חג האורים נראה בשנה הבאה עלינו לטובה הרבה אור ושמחה.

נשמח להצעות ותגובות. פניות לבתשבע וייס:

דואר אלקטרוני: batsheva@beit-horim.org.il, פקס: 04-8346987, טלפון: 04-8258989

דמי חבר לשנת 2022

דמי החבר לשנת 2022 עומדים על סך 180 ₪ ליחיד או 225 ₪ לזוג

דמי החבר כוללים גם מנוי לעיתונים: "יקינתון" ו"קהילתון".

אנא הקדימו להסדיר את התשלום.

ניתן להסדיר תשלום טלפונית, באמצעות כרטיס אשראי,

אצל מזכירת הקהילה, ענת,

בטלפון: 04-8258989.

לחילופין, ניתן לשלוח המחאה בדואר למשרדי הקהילה. יש לרשום את המחאה

לפקודת: ארגון עולי מרכז אירופה, ולשלוח למשרדי הקהילה לכתובת:

רח' מוריה 55, חיפה 4357320.

תשלום במזומן יתקבל במשרדי הקהילה.

לתשומת הלב, רצף בתשלום דמי החבר מקנה זכות להנחה בכניסה לבתי הורים.

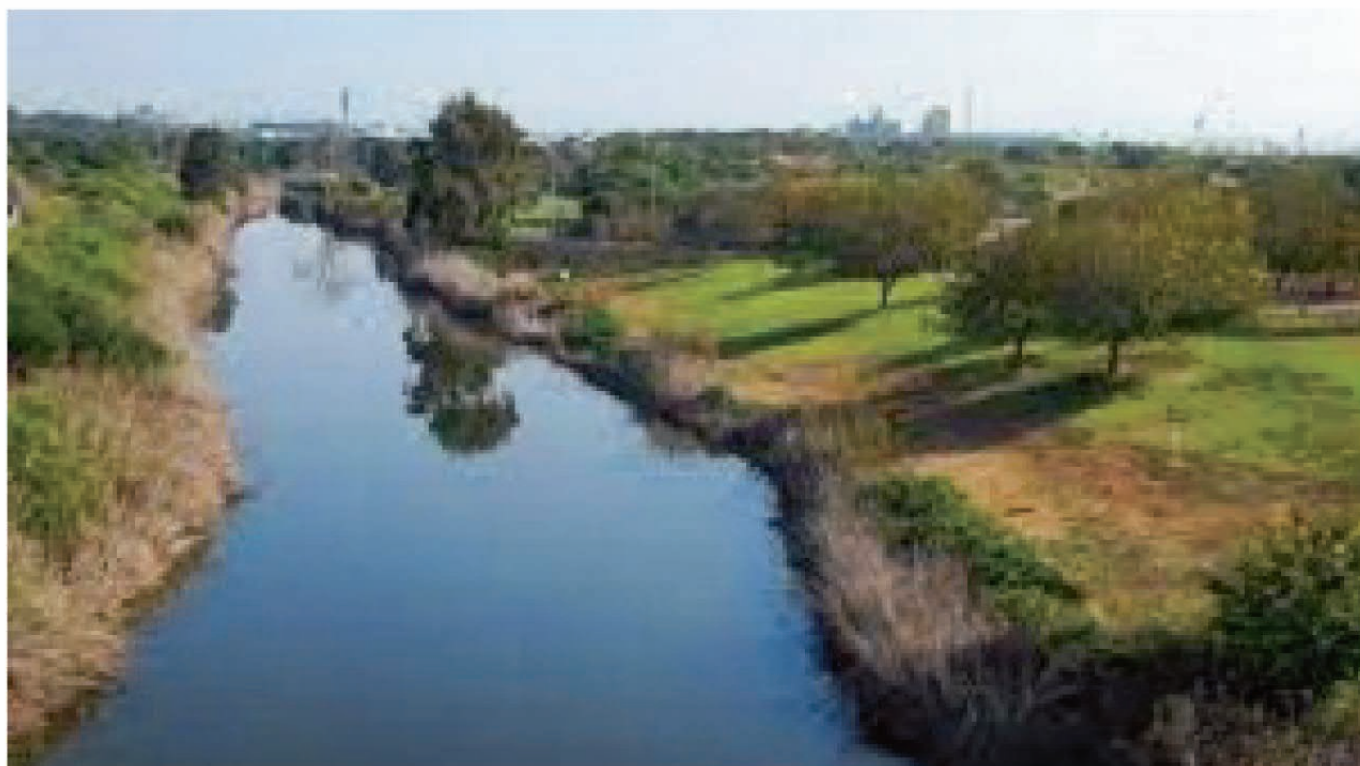
במידה והתשלום הוסדר, נא ראו הודעה זו כמבוטלת.

הרצאה: יחסי אדם ונחל במרחב החקלאי - מקרה בוחן באגן לכיש -

נחום שי, מלגאי הארגון, סטודנט לאדריכלות נוף בטכניון.

יום רביעי 22.12.21 בשעה 10.00

מרכז קהילתי פסגות כרמל, שדרות מוריה 55, חיפה

נחום גדל במושב השיתופי משואות יצחק בדרום הארץ. סביו וסבתותיו זכו לקחת חלק בהקמת המושב אשר הוקם בגוש עציון ועבר למישור החוף אחרי מלחמת העצמאות. הנושא הנבחר לפרויקט הגמר בלימודים בשנת תשפ"א-2021 עסק בנחלי החוף. נחום בחר לחזור למרחב בו גדל, מרחב חקלאי מגוון של מושבים וקיבוצים ובתוכו 'הנחל' - נחל לכיש. סוגיות שונות עולות במרחב זה- הצפות ביישובים ובשטחים חקלאיים, המלחת מי התהום, סחף הקרקע וקיטוע בתי גידול. נחום יציג הסתכלות מעגלית על מרחב הנחל והחקלאות, שמתוכה אפשר גם להתמודד עם הסוגיות וגם לחוות את הנוף המקומי ורבידיו השונים

לאישור השתתפות על בסיס מקום פנוי

נא לפנות לענת, מזכירת הקהילה: 04-8258989

המרכז הקהילתי פועל לפי התו הירוק. יש להציגו בכניסה.

תערוכה מצולמת - מיצירות האמנות בחוג הציור במרכז קהילתי פסגות כרמל

ליאורה דורי

במרכז הקהילתי פועל חוג ציור מזה שנים רבות, חוג שמח ומשמח. מדריכת החוג, **נטליה דיאטלוב**, מצליחה בכישרון רב לכוון ולהוציא מהמשתתפים את היצירות והכישרון הטמון בהם. התוצאות- לפניכם. ציורים נהדרים ומרהיבים.

בשנים קודמות קיימנו תערוכות סוף שנה של העבודות. השנה אנו מציגים את התערוכה מעל דפי הקהילתון. כך גם הרחוקים גיאוגרפית יכולים ליהנות מהיצירות. כאן תוכלו לחזור ולהתרשם מהם שוב ושוב, ככל שתצאו.

שוש ששון

נאוה גלנט

מרים דהן שמחון

אראלה אלטר

רינה צוק

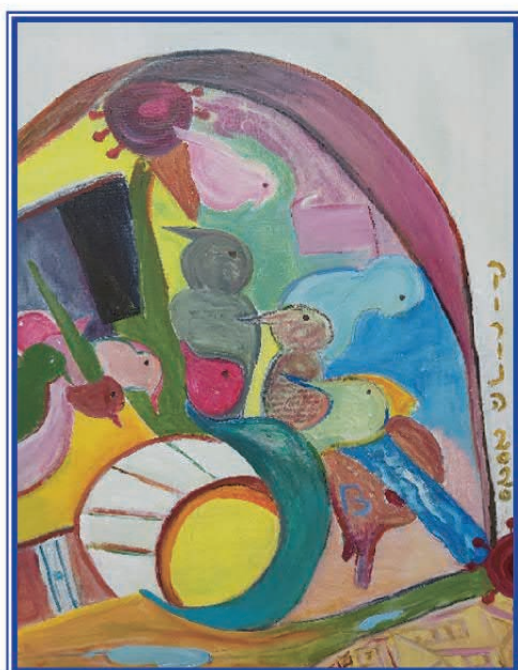
גילה שפירא

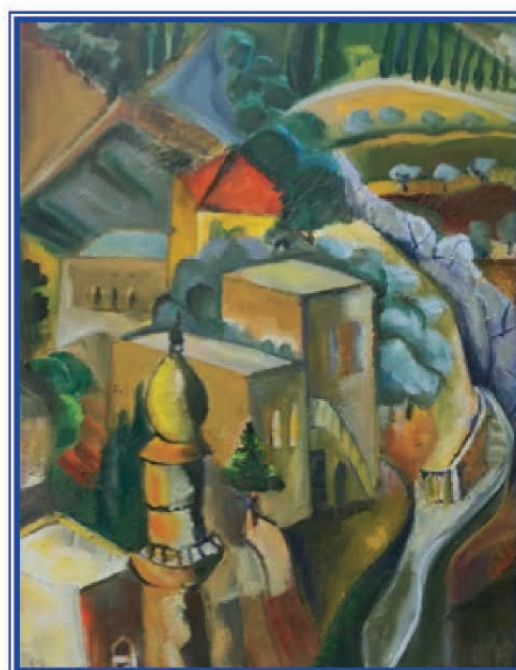
דבורה קטאניק

חנה זלמנוביץ

חנה ליזרוביץ

חנה זכרוביץ

גליון מס' 1 - שנה 39 - ינו'/פבר' 2022 - תשפ"ב

קהילתנו

בעבר "היים אקספרס"

Neunzig Jahre seit Beginn der fünften Aliyah, Die Jeckische Migration aus Mitteleuropa

